

Panel 35 : Culture and Language

1. The study of a Constitution for Living through the concept of social organization 1520
Piyakamon Mahiwan, Wattanachai Kwalamthan, Pornamrin Promgird
2. Political Culture and Democracy Development : The Political Culture Comparative Study Between the Local Communities in the Northeastern and the Southern Border Provinces of Thailand 1529
Pornamrin Promgird, Sukhumvit Saiyasopon, Chalit Chaikunchit, Rachanok Ckammannak, Kanyaprin Thongsarmsir, Aomjai Wongmontha
3. Tai Ahom and Tai Lue: A Comparison of Cultural Continuity, Political Embedding and Current Dynamics of Ethnic Groups in their Minority Status in Southern Asia 1542
Wolfgang Obst
4. The local wisdom of food from the forest sago, Trang province 1543
Amarin Suntiniyompukdee, Apirak Songrak
5. Cultural Expression through High Relief in Thai-Chinese Cultural Center Udonthani 1545
Thussaneewan Srimanta
6. Paintings along the Mekong: Geography and the Way of Life of the Community 1558
Pisit Kobbun

The study of a Constitution for Living through the concept of social organization

ศึกษารรรมนุญชีวิตผ่านแนวคิดการจัดระเบียบสังคม*

Piyakamon Mahiwan¹, Wattanachai Kwalamthan², Pornamrin Promgird³

^{1,2,3}Center for Research on Plurality in the Mekong Region)CERP(

^{1,2,3}Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, Thailand

¹E-mail: mp_1566@hotmail.com, ²E-mail: wat_lamthan@hotmail.com, ³E-mail: pornama@kku.ac.th

Abstract

Thailand's current social disorder caused chaos and problem at both the individual and social. Humans need to create rules and orders on how to live in society, so society can continue staying in peaceful and happiness. The Constitution for Living: is one of the doctrine talking about standard of Buddhists life. This study has found that there were divided into two sectors, the discipline and constitution for living. The both of which are the principles and guidelines of appropriate conduct. For a pattern of life and treat each individual in society. This is consistent with the context of Thailand is Buddhism as the state religion. So if the constitutional life apply in the social organization could lead to the peace and prosperity of Thailand.

Keywords: Social organization, Constitution for Living

บทคัดย่อ

ความไม่เป็นระเบียบของสังคมไทยปัจจุบันก่อให้เกิดปัญหามากมายทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม มนุษย์จึงจำเป็นต้องสร้างกฎระเบียบหรือแนวทางในการอยู่ร่วมในสังคมกันเพื่อให้สังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข โดยหนังสือธรรมนุญชีวิต กล่าวถึง มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธที่พึงปฏิบัติ การศึกษานี้พบว่า ธรรมนุญชีวิตแบ่งเป็น 2 ภาค คือ วินัยชาวพุทธ และ ธรรมนุญชีวิต ซึ่งทั้งสองภาคมีหลักธรรมและแนวทางในการประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสม สำหรับใช้เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต และการปฏิบัติต่อกันระหว่างบุคคลในสังคม ซึ่งมีความสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยที่มีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ หากนำหลักธรรมนุญชีวิตมาประยุกต์ใช้ในการจัดระเบียบทางสังคมจะนำไปสู่ความสงบสุขและความเจริญของสังคมไทยได้

คำสำคัญ : การจัดระเบียบสังคม ธรรมนุญชีวิต

บทนำ

ปัญหาความไร้ระเบียบที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมีตั้งแต่ระดับรุนแรง ตัวอย่างเช่น การเกิดอาชญากรรม ปัญหา ยาเสพติด รวมไปถึงเรื่องเล็กน้อยที่เราสามารถพบเห็นได้บ่อย เช่น การฝ่าฝืนกฎจราจร ปัญหามารยาทบนรถไฟฟ้า รถไฟใต้ดิน หรือแม้กระทั่งพฤติกรรมเอาไรต์เอาเปรียบของคนบางประเภท ก็สามารถเบียดเบียนคนรอบข้างจนถูกจัดเป็น ความไร้ระเบียบและนำไปสู่ปัญหาใหญ่ ๆ ได้เช่นกัน ความไร้ระเบียบสะท้อนให้เห็นถึงการที่สังคมขาดวินัย เมื่อเกิดขึ้นในสังคมก็ถูกจัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของ ปัญหาสังคม โดยปัญหาสังคมนั้นอาจมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในด้านต่าง ๆ หรือการที่สมาชิกของสังคมมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากระเบียบแบบแผนของสังคม สังคมที่มีระเบียบนั้นจะมีกฎเกณฑ์แน่นอน และมีความเข้มงวดมากพอที่จะสามารถทำให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ซึ่งจะส่งผลให้สังคมมีสภาพที่เป็นปกติ

ความไร้ระเบียบก็คือความผิดปกติของสังคม และในมุมมองของนักสังคมวิทยา “ความไร้ระเบียบ” ก็จะมีหมายถึง ภาวะที่สังคมไม่สามารถควบคุมสมาชิกของสังคมให้ปฏิบัติตามแบบแผนที่วางไว้ได้ จึงเกิดสภาพความไม่พึงพอใจ หรือเป็นผลเสียหายแก่คนอีกส่วนหนึ่ง ทำให้ชีวิตสังคมไม่อาจดำเนินไปอย่างราบรื่น ในสังคมไทยจะเห็นได้ว่าสังคมเรากำลังประสบปัญหาสังคมเสียระเบียบ ที่เกิดขึ้นจากสาเหตุหลักหลายประการ เช่น ความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย การเกิดภาวะการกลายเป็นเมือง (Urbanization) นำมาสู่การอพยพของผู้คนชนบท ที่ย้ายถิ่นเข้ามาในเมืองใหญ่ เมืองอุตสาหกรรม เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและหารายได้ที่สูงกว่าถิ่นเดิม เป็นการเพิ่มจำนวนประชากรบริเวณพื้นที่เมือง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2524) เมื่อผู้คนเริ่มย้ายถิ่นเข้ามามากขึ้น ความแออัดยัดเยียดมากขึ้นด้วย ภาวะการไร้ระเบียบของการเกิดสิ่งก่อสร้าง ร้านค้า ผังเมืองก็เกิดขึ้น เนื่องจากต้องมีการก่อสร้างเพื่อตอบสนองความต้องการและรองรับผู้คนมากมายที่จะเข้ามาอยู่อาศัย ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่ามนุษย์กับสังคมเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน กล่าวคือ เมื่อเกิดมามนุษย์ก็ได้อยู่ร่วมกันเป็นสังคม แต่เนื่องจากมนุษย์ในแต่ละสังคมมีความแตกต่างกัน มีความต้องการที่ไม่สิ้นสุด เพื่อป้องกันการขัดแย้งระหว่างมนุษย์ในสังคม และเพื่อควบคุมแบบแผนแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ จึงจำเป็นต้อง มีการจัดระเบียบทางสังคม หากปล่อยให้มนุษย์แต่ละคนทำตามอำเภอใจโดยปราศจากการควบคุมแล้ว สังคมก็จะเกิดความวุ่นวายและขาดระเบียบแบบแผน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบเพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุขและเป็นระเบียบเรียบร้อย

ธรรมเนียมชีวิต คือ มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ เป็นหลักเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต แนวทางในการปฏิบัติต่อกันระหว่างบุคคลในสังคม กล่าวถึงหลักธรรมทั่วไปเพื่อการมีชีวิตที่ดีงาม ประสบความสำเร็จ เมื่อเราดำเนินชีวิตแบบยึดหลักความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ สัตว์โลก มากกว่าดำเนินชีวิตแบบมุ่งหาแต่ประโยชน์ของตน ก็จะทำให้ชีวิตเราดี สังคมสงบสุข ซึ่งหลักธรรมในหนังสือธรรมนุญชีวิตนี้สามารถใช้ในการจัดระเบียบทางสังคมในเบื้องต้นได้เป็นอย่างดี บทความนี้จะนำเสนอแนวคิดการจัดระเบียบทางสังคม การศึกษาธรรมนุญชีวิตผ่านแนวคิดการจัดระเบียบสังคม และข้อวิจารณ์จุดเด่น จุดด้อย รวมถึงข้อเสนอแนะ

แนวคิดการจัดระเบียบทางสังคม

Marvin E. Olsen (1978) นักสังคมวิทยา ได้ให้ความหมายของการจัดระเบียบทางสังคมไว้ว่า หมายถึง กระบวนการทางสังคมที่จัดขึ้นเพื่อควบคุมสมาชิกให้มีความสัมพันธ์กันภายใต้แบบแผนและกฎเกณฑ์เดียวกัน เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม สาเหตุที่ต้องจัดระเบียบทางสังคมก็เพื่อให้การติดต่อสัมพันธ์กันทางสังคมเป็นไปอย่างเรียบร้อย เพื่อป้องกันความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในสังคม และช่วยให้สังคมดำรงอยู่อย่างสงบสุข และมั่นคงในสังคม องค์ประกอบของการจัดระเบียบทางสังคม ได้แก่ 1) บรรทัดฐานของสังคม ซึ่งหมายถึงสิ่งที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยึดถือเป็นแนวทางในการประพฤติ ปฏิบัติ เช่น กฎระเบียบต่าง ๆ โดยเราสามารถแบ่งประเภทของบรรทัดฐานทางสังคม ได้เป็น 3 ประเภท คือ วิถีประเพณีที่เป็นแนวทางการปฏิบัติของบุคคลในสังคมที่ยอมรับ และปฏิบัติตามความเคยชิน กฎศีลธรรมที่เป็นระเบียบแบบแผนที่สมาชิกในสังคมปฏิบัติอย่างเคร่งครัด หากผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกสังคมประณามและลงโทษ และกฎหมายที่เป็นข้อบังคับที่เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นไปตามกระบวนการยุติธรรม 2) สถานภาพ ซึ่งหมายถึงตำแหน่งที่ได้รับจากการเป็นสมาชิกของสังคม และบุคคลเดียวอาจมีหลายสถานภาพได้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สถานภาพที่ได้จากสังคมเป็นผู้กำหนดให้ เช่น เพศ อายุ เชื้อชาติ และสถานภาพที่ได้มาโดยความสามารถ เช่นจากการประกอบอาชีพ การศึกษา 3) บทบาท ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติตามหน้าที่ตามสถานภาพของตน สถานภาพและบทบาทเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือสถานภาพเป็นตัวกำหนดบุคคลให้รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบ บทบาทเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม และ 4) การควบคุมทางสังคม ซึ่งหมายถึงการจูงใจให้สมาชิกปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคมด้วยการให้รางวัลหรือลงโทษ

การจัดระเบียบทางสังคมนั้นจะไม่สามารถสำเร็จได้หากไม่ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) นั่นคือ กระบวนการปลูกฝังบรรทัดฐานของคนกลุ่มใหญ่ในสังคมเกิดขึ้นในตัวบุคคล เพื่อให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดี สังคมมีความสุข การขัดเกลาทางสังคมมีทั้งทางตรง (Direct Socialization) คือการที่เด็กได้รับการอบรมสั่งสอนโดยตรงจากครอบครัว โรงเรียน ถือเป็น การเรียนรู้อย่างแจ่มแจ้ง และทางอ้อม (Indirect Socialization) คือการที่เด็กลอกเลียนพฤติกรรมในสิ่งที่ตนพบเห็น เช่น ลอกเลียนพฤติกรรมของพ่อแม่ที่ชอบใช้คำหยาบ ลูกก็จะพูดคำหยาบด้วย จุดประสงค์ของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ก็เพื่อปลูกฝังระเบียบวินัยแก่สมาชิกในสังคม ให้สมาชิกในสังคมได้รู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนตามกาลเทศะและความเหมาะสม และเพื่อให้สมาชิกในสังคมเกิดความชำนาญและเพิ่มทักษะในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นในสังคม อาจกล่าวได้ว่าการขัดเกลาทางสังคมเป็นวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรม เมื่อสมาชิกในสังคมได้ผ่านกระบวนการขัดเกลาและสมาชิกต่างทำหน้าที่ตามสถานภาพของตนอย่างเต็มความสามารถ อาจคาดเดาได้ว่าสังคมนั้นย่อมเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในระดับหนึ่ง (สุภัตตรา สุภาพ, 2542)

ธรรมนุญชีวิตกับการจัดระเบียบทางสังคม

ในหนังสือ “ธรรมนุญชีวิต” ที่เขียนโดยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2553) ได้ให้คำจำกัดความของธรรมนุญชีวิตไว้ว่า เป็นกฎระเบียบและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับชีวิตในหลักธรรมะ นอกจากนี้ยังเป็นข้อปฏิบัติที่บุคคลพึงกระทำ เพื่อชีวิตที่มีความสุขและสังคมเป็นระเบียบเรียบร้อย สงบสุข ธรรมนุญชีวิตแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วนด้วยกันคือ วินัยชาวพุทธ และ ธรรมนุญชีวิต โดยในส่วนของวินัยชาวพุทธจะประกอบไปด้วยสองหมวดหลักคือ การวางรากฐานชีวิตให้มั่นคงและการนำชีวิตให้ถึงจุดหมาย ในส่วนของธรรมนุญชีวิตจะประกอบด้วยห้าหมวดหลักคือ คนกับความเป็นคน คนกับสังคม คนกับชีวิต คนกับคน และคนกับมรรคา ซึ่งการนำเสนอการสรุปในครั้งนี้ทำไปเพื่อทำความเข้าใจการจัดระเบียบทางสังคมผ่านการใช้หลักคำสอนของศาสนาพุทธหลักธรรมแบ่งออกเป็น 2 ภาค ได้แก่ วินัยชาวพุทธและธรรมนุญชีวิต หลักธรรมแบ่งออกเป็น 2 ภาค ได้แก่ วินัยชาวพุทธและธรรมนุญชีวิต โดยวินัยชาวพุทธจะกล่าวถึงการเว้นความชั่วทั้งหลาย การรักษาความสัมพันธ์ 6 ทิศ และสังฆวัตถุ 4 ที่เน้นให้ทุกคนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันให้สังคมสงบสุข สามัคคีมีเอกภาพ

ในส่วนของธรรมนุญชีวิตจะกล่าวถึงหลักธรรม 5 หมวด ได้แก่ 1) คนกับความเป็นคน คือการทำตัวเป็นสัตว์ประเสริฐ มนุษย์เป็นสัตว์พิเศษ(ประเสริฐ) ซึ่งแตกต่างจากสัตว์ทั้งอื่น ๆ เพราะมนุษย์ฝึกที่จะอาศัยอยู่ร่วมกันเรียนรู้และพัฒนาความสัมพันธ์เพื่อที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ 2) คนกับสังคม คือการเป็นคนดีของส่วนรวม ซึ่งจะต้องคำนึงถึงการมีศีลธรรมเนื่องจากการอยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์จำเป็นจะต้องมีพรหมวิหาร 4 ได้แก่ มีความเมตตา (ความรัก) กรุณา(ความสงสาร) มุทิตา (ยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข) และอุเบกขา (ความมีใจเป็นกลาง) ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน 3) คนกับชีวิต คือการประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ จะต้องเป็นคนที่มีความมั่นใจในชีวิตของตน ไม่หวาดหวั่นพรั่นพรึงต่ออุปสรรคใดใด ก็เพราะได้ดำเนินชีวิตของตนอยู่อย่างดีที่สุดและได้ใช้ชีวิตนั้นให้เกิดคุณประโยชน์สูงสุดจนประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต 4) คนกับคน คือการเป็นคู่ชีวิตที่ดีจะต้องมีแนวความคิดความเชื่อตลอดจนแนวความสนใจอย่างเดียวกัน เพราะจะสามารถปรับเข้าหากันได้ง่าย ต้องมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความโอบอ้อมอารี และเข้าใจกัน และคนสืบตระกูลที่ตินอกจากจะรับทรัพย์สมบัติจากวงศ์ตระกูลมารักษาสืบต่อแล้ว จะต้องละเว้นความประพฤติทั้งหลายที่เป็นช่องทางของความพินาศ ซึ่งจะเป็นเหตุให้โภคทรัพย์ย่อยยับไป และ 5) คนกับมรรคา คือการเป็นคนสืบศาสนา เช่น พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษาปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน สืบต่อพระพุทธศาสนา จะต้องหมั่นพิจารณาตนเองเสมอ ๆ และคนถึงธรรมหมายถึง ผู้ที่หมดกิเลสจะไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงมาแล้ว ไม่ร่ำเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่มีมาถึง ดำรงอยู่ด้วยสิ่งที่เป็นปัจจุบัน

จากการศึกษาหนังสือธรรมนุญชีวิต ทำให้พบหลักธรรม ข้อพึงปฏิบัติที่เชื่อมโยงกับการจัดระเบียบสังคมหลายประการ ทั้งการจัดระเบียบระดับบุคคลคือ การจงใจ การกระตุ้นให้คนระดับปัจเจกปฏิบัติหรือมีความรู้สึกความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งนั้น ๆ ว่าเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติและแต่กระทำด้วยปัญญาตามหลักศาสนา เช่น การให้บุคคลรู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ประพฤติตนตั้งอยู่บนฐานของความคิดดีทั้งหลาย เป็นผู้มีเมตตา เอื้อเฟื้อ ต่อคนอื่น เมื่อบุคคลรู้จักหน้าที่ตนและยึดหลักการทำดี ละเว้นความชั่ว สามารถบูรณาการชีวิตตนเองให้เข้ากับสังคมได้ ก็จะเป็นบุคคลที่ไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม และการจัดระเบียบระดับสังคมคือ การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม เช่น การรักษาความสัมพันธ์ 6 ทิศ เป็นการปฏิบัติต่อบุคคลอื่นที่เราสัมพันธ์ด้วยอย่างเหมาะสม ซึ่งการจัดระเบียบทั้ง 2 ระดับนี้จะมีความเกี่ยวข้องกัน และอาจกล่าวได้ว่าหลักธรรมต่าง ๆ พยายามจะจัดระเบียบสังคมในระดับวัฒนธรรมคือ การจะนำข้อพึงปฏิบัติที่บัญญัติไว้ไปสู่การเป็นค่านิยม ที่คนในสังคมยอมรับและยึดถือร่วมกันเมื่อหลักธรรมกลายเป็นวัฒนธรรมได้ ก็จะแสดงให้เห็นแบบแผน เป็นระบบ เห็นภาพสังคมที่มีความเป็นระเบียบได้

อย่างชัดเจน แต่หากจะวิเคราะห์ให้ละเอียดมากยิ่งขึ้น ก็อาจแบ่งระดับของการจัดระเบียบได้อีก 4 ระดับ ดังที่จะกล่าวต่อไปนี้

พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์ (2547 : 3-5) ได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์เราจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบทางสังคม เพื่อให้เราบรรลุเป้าหมายที่เราต้องการ ซึ่งการจัดระเบียบทางสังคมก็ได้มีการจัดระดับของการจัดระเบียบทางสังคมที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงกันออกเป็น 4 ระดับด้วยกันคือ การจัดระเบียบระดับอินทรีย์ (organic ordering) การจัดระเบียบระดับบุคคล (personal ordering) การจัดระเบียบระดับสังคม (social ordering) การจัดระเบียบระดับสัญลักษณ์ (symbolic ordering) ซึ่งคณะผู้ศึกษาจะนำการจัดระเบียบทางสังคมทั้ง 4 ระดับ นี้มาใช้เป็นแนวคิดหลักในการวิเคราะห์การจัดระเบียบทางสังคมกับธรรมนุษยชีวิตเพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นถึงตัวอย่างและความเชื่อมโยงของการจัดระเบียบในแต่ละระดับ

1. การจัดระเบียบระดับอินทรีย์ (organic ordering)

คณะผู้ศึกษาจะกล่าวในเรื่องของความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็น น้ำ อาหาร อากาศ ความอบอุ่น การสืบพันธุ์ หรือความต้องการทางชีวภาพอื่นๆ ล้วนแต่เป็นสิ่งที่มนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นในโลกนี้ต้องการทั้งสิ้น แต่ถ้าหากความจำเป็นดังกล่าวขาดแล้วซึ่งกฎระเบียบและข้อบังคับ สังคมก็อาจจะไม่สามารถพัฒนาและก้าวเดินต่อไปได้ โดยในหนังสือธรรมนุษยชีวิตได้กล่าวถึงหลักของศีล 5 ที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติที่มนุษย์ทุกคนพึงมีมิใช่เพียงแค่นักพุทธศาสนิกชนเท่านั้น เพราะครอบคลุมความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในทุก ด้าน เช่น การฆ่าสัตว์เพื่อเป็นอาหารเท่านั้นมิใช่การฆ่าเพื่อความสนุก การไม่ประพฤติผิดในกามกล่าวคือการมีคู่ครองเดียวเพื่อสืบเชื้อสายวงศ์ตระกูลเท่านั้น ซึ่งหากมนุษย์ทั้งหลายประพฤติปฏิบัติตามหลักศีล 5 อย่างเคร่งครัดแล้วนั้นสังคมมนุษย์ก็จะมีแต่ความสงบสุข

2. การจัดระเบียบระดับบุคคล (personal ordering)

ในการจัดระเบียบระดับนี้สำคัญอย่างยิ่งในการจัดระเบียบทางสังคม เพราะเป็นเรื่องของ บุคลิกภาพของบุคคล (personality) หมายถึงรวมเรื่อง จิตใจ สติปัญญา ความนึกคิด อารมณ์และความรู้สึกของมนุษย์ ซึ่งหากนำมาวิเคราะห์ร่วมกับธรรมนุษยชีวิตจะทำให้เห็นว่าหลักธรรมคำสอนทุกข้อสามารถช่วยในการขัดเกลาจิตใจ สติปัญญา ความนึกคิด อารมณ์และความรู้สึกของมนุษย์ได้ดี โดยคณะผู้ศึกษาจะยกตัวอย่างจากหลักกุศลกรรม 10 ประการ ประกอบไปด้วย การละเว้นการฆ่า ละเว้นการแย่งชิงลักขโมย ละเว้นการประพฤติผิดล่วงละเมิดในของรักของหวงแหนของผู้อื่น ละเว้นการพูดเท็จ ละเว้นการพูดส่อเสียด ละเว้นการพูดคำหยาบคาย ละเว้นการพูดเหลวไหล ไม่ละโมภ ไม่คิดร้ายมุ่งเบียดเบียน เข้าใจในหลักกรรมว่าทำดีมีผลดีทำชั่วมีผลชั่ว จะเห็นได้ว่ากุศลกรรมสิบข้อข้างต้นนั้นสำคัญมากในการพัฒนาระดับจิตใจของมนุษย์แต่ละคนหากเกิดความบกพร่องแม้แต่ข้อเดียว ก็อาจจะเกิดความขัดแย้งและความวุ่นวายในสังคมตามมาภายหลังได้ ดังนั้นมนุษย์ทุกคนจึงควรที่จะยึดถือไว้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อที่จะได้พัฒนาระดับจิตใจของตนเองให้สูงขึ้นจนเป็นที่ยอมรับในสังคม

3. การจัดระเบียบระดับสังคม (social ordering)

หากกล่าวถึงการจัดระเบียบในระดับสังคม คณะผู้ศึกษาอยากจะให้มองไปที่ “โครงสร้างทางสังคม” เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่มีโครงสร้างทางสังคมเช่นเดียวกับโครงสร้างทางสังคมทั่วไปในเรื่องของกลุ่มสังคมและสถาบันสังคม การที่สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด ทั้งที่เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบไม่มีแบบแผนและ

มีแบบแผนก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียขึ้นในสังคมไทย ในแง่ของผลเสีย พบว่า กระบวนการของความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาในสังคมไทยมากมาย จำเป็นอย่างยิ่งที่สมาชิกทุกคนในสังคมไทยต้องให้ความร่วมมือ ในการร่วมแก้ไขปัญหา ซึ่งอาจจะทำได้โดยการอาศัยหลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งหมายถึง การมีความปรารถนาดี มีเมตตียกยอกที่จะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุขก็มีใจแช่มชื่นเบิกบาน ความเป็นกลางมองโลกตามความเป็นจริง ซึ่งหากสมาชิกทุกคนในสังคมร่วมมือกันสังคมก็จะเป็นระเบียบมากขึ้นอย่างแน่นอน

4. การจัดระเบียบระดับสัญลักษณ์ (symbolic ordering)

ในการจัดระเบียบระดับนี้คือการที่มนุษย์พยายามขยายขอบเขตหรือเสริมสร้างสัญลักษณ์ของตนเองขณะที่กำลังมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือขณะกำลังติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น ผ่านประสบการณ์ ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ ของตัวเรา โดยเรามักจะเรียกสิ่งนั้นว่า “วัฒนธรรม” แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนับตั้งแต่คนไทยเราไปรับเอาอิทธิพลของชาวต่างชาติเข้ามา โดยเฉพาะเรื่องของการแต่งกาย จากที่เคยแต่งตัวรัดกุมมิดชิด ก็แต่งตัวนุ่งน้อยห่มน้อยเป็นที่ล่อตาล่อใจเพศตรงข้าม ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดอาชญากรรมดังที่เห็นในข่าวอยู่บ่อยครั้ง ดังนั้นถ้าเรานำเอาหลักธรรมต่างๆ มาขัดเกลาตัวเราให้ดี คิดดีทำดี สุภาพทั้งกาย วาจา ใจ ก็อาจจะปรับเปลี่ยนตัวเองให้แต่งตัวสุภาพขึ้นมิดชิดขึ้นเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดตามมาได้ นอกจากนี้ปัญหาอีกอย่างหนึ่งที่เป็นปัญหาใหญ่ของสังคมไทยก็คือ เรื่องของการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร เพราะเยาวชนของไทยในปัจจุบันนิยมเลียนแบบพฤติกรรมของชาวต่างชาติเป็นจำนวนมากทำให้มองเรื่องของการมีเพศสัมพันธ์เป็นเรื่องดี และเลียนแบบโดยปราศจากการเข้าใจอย่างถ่องแท้ (การป้องกัน) จึงทำให้เกิดปัญหาท้องในวัยเรียนตามมา ซึ่งเด็กส่วนใหญ่ก็นิยมที่จะไปทำแท้งทำให้เป็นตราบาปติดตัว ดังนั้นหากเราคนไทยทุกคนช่วยกันอบรมบ่มเพาะวัฒนธรรมดี ๆ ที่มีรากฐานมากจากคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้กับคนในสังคมของเรา คณะผู้ศึกษาเชื่อว่าอีกไม่นานสังคมไทยจะพัฒนาไปสู่สังคมที่มีแต่ความรักสามัคคีและปรองดองกันได้อย่างแน่นอน

กล่าวโดยรวมคือ การจัดระเบียบสังคมโดยยึดหลักธรรมจะเน้นที่ความคิดและความประพฤติของตัวปัจเจกเป็นสำคัญ ต่างจากการจัดระเบียบโดยธรรมาณูของรัฐที่เน้นโครงสร้างทางสังคม เน้นกฎหมายเป็นสำคัญ กล่าวคือ การให้บุคคลเป็นผู้มีศีลมีธรรมในตนเองก่อน และให้ตระหนักถึงสถานภาพและบทบาทของตน มีวินัยในการดำเนินชีวิต ฉลาดคิด เพื่อนำตนไปสู่เป้าหมายชีวิตที่ดีงาม แต่มนุษย์เป็นสัตว์สังคมดังนั้นจึงไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้เพียงลำพัง การที่สังคมจะเป็นระเบียบได้ ก็ต้องเกิดการรากฐานการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างบุคคล หลักธรรมข้อที่แสดงให้เห็นถึงการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน หรือกฎในการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น การที่ทุกคนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันให้สังคมสงบสุขด้วยสังคหวัตถุ 4 คือ การช่วยเหลือผู้อื่นโดยการให้ทานให้สิ่งของการพูดจาด้วยปิยวาจา การช่วยเหลือด้วยกำลังร่างกาย ทำประโยชน์ให้ผู้อื่น และช่วยแก้ปัญหา เป็นต้น สภาพสังคมปัจจุบันไม่ว่าจะในประเทศไทย หรือทั่วโลกมักกล่าวอ้างถึงความเป็นประชาธิปไตย ที่ทุกคนต้องเสมอภาคกัน มีสิทธิเสรีภาพเสมอภาคกัน จนละเลยการดำเนินชีวิตที่มีความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจกัน ทุกคนอ้างความชอบธรรมในการเบียดเบียนสิทธิเสรีภาพผู้อื่น มุ่งหาแต่ผลประโยชน์ให้ตนเอง ทำให้เกิดการทะเลาะ การต่อสู้ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน แบ่งฝ่ายแบ่งพวก เพราะแต่ละกลุ่มก็เรียกร้องสิ่งต่าง ๆ เพื่อมาตอบสนองความต้องการที่ไม่มีสิ้นสุดของตน สังคมทุกวันนี้จึงเปรียบเสมือนสมรภูมิรบระหว่างผู้มีผลประโยชน์ที่ขัดกัน กฎหมาย กฎระเบียบที่มีในสังคมเป็นเหมือนสิ่งป้องกันความวุ่นวาย ความรุนแรงที่จะเกิดจากสมาชิก มากกว่าจะเป็นแบบแผนที่นำไปสู่ความสงบสุขที่แท้จริงของสังคม

ฉะนั้นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาจึงเป็นสิ่งที่สามารถใช้ในการจัดระเบียบสังคมได้อย่างดี เพราะจุดประสงค์ของหลักธรรมไม่ได้มุ่งเน้นให้คนสนใจแต่สิทธิเสรีภาพตน ไม่ได้มุ่งเน้นให้คนเห็นแก่ตัวเองเท่านั้น แต่ยังเป็นสิ่งที่ช่วยให้สังคมเกิดความน่าอยู่ สงบสุข จากการปลูกฝังให้บุคคลเป็นคนดี มีศีลธรรม มีปัญญา เพื่อวางรากฐานไปสู่การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เมื่อบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กัน มาอยู่ร่วมกันในสังคมที่เป็นเสมือนเวทีกลางให้ทุกคนช่วยกันสร้างสรรค์แต่สิ่งดีงาม เป็นพื้นที่ให้สมาชิกในสังคมมาติดต่อกัน เพื่อช่วยเหลือ เกื้อกูล รักและสามัคคีกัน นำพาสมาชิกในสังคมพัฒนาไปในทางที่ดีงามร่วมกัน หากการจัดระเบียบสังคมโดยหลักธรรมถูกนำไปใช้เผยแผ่ในสังคมให้มากขึ้นกว่านี้ ทำให้มนุษย์ทุกคนยึดมั่นในความดี มีเมตตา เอื้อเฟื้อ และทำประโยชน์แก่สังคมและผู้อื่นเสมอ โลกใบนี้อาจจะสงบสุขน่าอยู่ ไม่มีภาวะสงคราม ไม่มีการแย่งชิงทรัพยากรต่าง ๆ เหมือนที่เป็นอยู่ ณ ปัจจุบัน

ข้อวิจารณ์ จุดเด่น-จุดด้อย และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องธรรมนุญชีวิตโดยผ่านแนวคิดการจัดระเบียบทางสังคมในแง่สังคมวิทยา คณะผู้ศึกษาพบว่าหนังสือธรรมนุญชีวิตนี้มีทั้งจุดเด่นและจุดด้อย ดังต่อไปนี้

จุดเด่นคือ ธรรมนุญชีวิตมีการส่งเสริมให้บุคคลรู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ประพฤติตนตั้งอยู่บนฐานของความดีทั้งหลาย และส่งเสริมให้มีการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมให้เป็นไปด้วยดี กล่าวคือมีการจัดแบบแผนความประพฤติระหว่างคนในสังคม เช่น เรื่องการรักษาความสัมพันธ์ 6 ทิศ แบบแผนความประพฤติที่ควรปฏิบัติระหว่างกัน ได้แก่ การเป็นลูกต้องเคารพและเลื่อมใส ตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ พ่อแม่ก็ต้องอบรมสั่งสอนลูกให้เป็นคนดี ให้การศึกษา ให้ทรัพย์สิน การเป็นศิษย์ต้องแสดงความเคารพครูอาจารย์ ครูอาจารย์ต้องอบรมและถ่ายทอดความรู้ให้ศิษย์อย่างตั้งใจ การเป็นสามีภรรยาต้องให้เกียรติและดูแลซึ่งกันและกัน การเป็นเพื่อนต้องเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน ร่วมทุกข์ร่วมสุข การเป็นหัวหน้าและลูกน้อง หัวหน้าต้องบริหารคนให้ถูกกับงาน ให้ค่าจ้างที่เหมาะสม ลูกน้องต้องขยันทำงาน และสุดท้ายการเป็นพุทธศาสนิกชนต้องเคารพนับถือพระสงฆ์ สงฆ์พึงสอนธรรมะให้แก่ฆราวาส ซึ่งหากสมาชิกในสังคมปฏิบัติตามแบบแผนความสัมพันธ์แล้วก็จะทำให้สังคมเรานั้นมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และบุคคลก็สามารถที่จะดำเนินชีวิตประจำวัน ดำรงอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี รวมไปถึงการเขียนโดยใช้ประโยคที่สั้น กระชับ ใช้ภาษาที่สามารถเข้าใจได้ง่าย เหมาะสำหรับบุคคลทั่วไป ทุกช่วงวัย และมีการแปลเป็นภาษาอังกฤษเพื่อให้ชาวต่างชาติสามารถอ่านและทำความเข้าใจในหลักธรรมของศาสนาพุทธได้อีกด้วย

จุดด้อยคือ มีหลักธรรม ข้อปฏิบัติที่ยากเกินไป อาจนำมาปฏิบัติไม่ได้ทั้งหมด เช่น คนถึงธรรม หรือการเป็นผู้หมดกิเลส จะเป็นผู้ที่ไม่โศกเศร้ากับสิ่งที่ผ่านมาแล้ว ไม่เพ้อถึงสิ่งที่ยังมาไม่ถึง อยู่กับปัจจุบัน ละอดีตว่าตัวเราของเราได้ ปราศจากความรู้สึกปรุงแต่งใด ๆ ไม่มีสุขไม่มีทุกข์ มีชีวิตอยู่แบบไม่เดือดร้อน เวลาจะตายก็ไม่โศกเศร้า ซึ่งในความเป็นจริงแล้วบุคคลทั่วไปไม่สามารถที่จะละกิเลสทั้งปวงได้ トラบใดที่ยังเป็นมนุษย์สามัญชนธรรมดาที่ย่อมมีความรัก โลภ โกรธ หลง เป็นธรรมดาและหลักธรรมบางข้ออาจไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน กล่าวคือปัญหาความไร้ระเบียบในสังคมปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้นวิธีการที่จะแก้ไขปัญหนี้อาจจะต้องมีรูปแบบที่หลากหลายและอาศัยการบูรณาการ ไม่สามารถยึดหลักธรรมะเป็นตัวควบคุมและจัดการปัญหาความไร้ระเบียบในสังคมบางอย่างได้ เช่น ปัญหาการทิ้งขยะในที่สาธารณะ ที่เป็นเรื่องของสามัญสำนึก อาจไม่ได้เกี่ยวข้องกับการเป็นคนดี มีศีล 5 ดังนั้นจึงต้องใช้กฎหมายมาบังคับแทน เพื่อให้บุคคลละเว้นการกระทำดังกล่าว เป็นต้น

เนื่องจากหนังสือธรรมนูญชีวิตนี้ เป็นเรื่องที่น่าสนใจและมีคุณค่าต่อสังคมเป็นอย่างยิ่ง คณะผู้ศึกษาจึงมีความเห็นว่า ควรจะมีการนำเสนอและเผยแพร่หลักธรรมในรูปแบบที่หลากหลายนอกเหนือจากการตีพิมพ์ เช่น การนำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ ออนไลน์ รายการโทรทัศน์ เพื่อสามารถเข้าถึงประชาชนทั่วไปได้อย่างรวดเร็วและครอบคลุม นอกจากนี้คณะผู้ศึกษายังเห็นว่ากลุ่มเยาวชนนั้นควรจะได้ศึกษาหนังสือธรรมนูญชีวิต เพื่อเป็นแนวทางเป็นหลักการในการประพฤติ ปฏิบัติตน สู่การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไป ดังนั้นควรปรับปรุงแบบภาษาให้มีความน่าสนใจและสามารถดึงดูดเยาวชนให้รู้สึกว่เรื่องศาสนาและหลักธรรมไม่ใช่เป็นสิ่งที่ไกลตัว ไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องของคนสูงอายุเท่านั้น

สรุป

ธรรมนูญชีวิตมีหลักธรรม ข้อพึงปฏิบัติที่เชื่อมโยงกับการจัดระเบียบสังคมไว้ด้วยหลายประการกระตุ้นให้คนระดับปัจเจกปฏิบัติหรือมีความรู้สึก ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งนั้น ๆ ว่าเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติและแต่กระทำด้วยปัญญาตามหลักศาสนา การให้บุคคลรู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ประพฤติตนตั้งอยู่บนฐานของความดีทั้งหลาย เป็นการจัดระเบียบสังคมโดยหลักธรรมจะเน้นที่ความคิดและความประพฤติของตัวปัจเจกเป็นสำคัญ ต่างจากการจัดระเบียบโดยธรรมนูญของรัฐที่เน้นโครงสร้างทางสังคม เน้นกฎหมายเป็นสำคัญ กล่าวคือทำให้บุคคลเป็นผู้มีศีลมีธรรมในตนเองก่อน และให้ตระหนักถึงสถานภาพและบทบาทของตน มีวินัยในการดำเนินชีวิต ฉลาดคิด เพื่อนำตนไปสู่เป้าหมายชีวิตที่ดียิ่งงาม แต่มนุษย์เป็นสัตว์สังคมดังนั้นจึงไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้เพียงลำพัง การที่สังคมจะเป็นระเบียบได้ ก็ต้องเกิดการรากฐานการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างบุคคล หลักธรรมข้อที่ แสดงให้เห็นถึงการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน หรือกฎในการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น การที่ทุกคนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันให้สังคมสงบสุขด้วย

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2553). **ธรรมนูญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 122. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก
- พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์. (2547). **การจัดระเบียบทางสังคม : ความคิดพื้นฐานทางสังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- การจัดระเบียบทางสังคม**. (ม.ป.ป.). (ออนไลน์). สืบค้นจาก : http://www.baanjomyut.com/library_2/extension-3/human_society/03.html. [8 กันยายน 2559]
- คำว่า "ธรรมนูญ" กับ "รัฐธรรมนูญ" มีความหมายแตกต่างกันอย่างไร**. (2551). (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <https://th.answers.yahoo.com/question/index?qid=20090328005640AATPr50>. [8 กันยายน 2559]
- ธรรมนูญชีวิต A Constitution For Living** โดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2549). (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://www.dhammadjak.net/board/viewtopic.php?t=6642>. [8 กันยายน 2559]

Political Culture and Democracy Development : The Political Culture Comparative Study Between the Local Communities in the Northeastern and the Southern Border Provinces of Thailand

วัฒนธรรมทางการเมืองกับการพัฒนาประชาธิปไตย : ศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมทางการเมืองในชุมชนท้องถิ่นระหว่างภาคอีสานและสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย

Pornamrin Promgird¹, Sukhumvit Saiyasopon², Chalit Chaikunchit³
Rachanok Ckamnanmak⁴, Kanyaprin Thongsarmsir⁵, Aomjai Wongmontha⁶

^{1,2,3,4} Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, Thailand

^{5,6} Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Thailand

¹E-mail: pornamar@kku.ac.th

Abstract

This article is preliminary research project. We argued that one way of measuring whether a democracy is of the lasting sort is to determine whether a democratic political culture has developed. It is often mistakenly assumed that to have democratic institutions in place or to conduct regular free and fair elections is tantamount to a mature democracy. Since democratic political culture is the founding of government and essential of democracy stability .The purpose of research project is) 1(to compare study the principal cultural in local villages both in the Northeast and the Southern border province of Thailand.) 2(to analyze the political culture of people both contributing and non - contributing to the democracy development, and fact finding will give to development and preserve cultural diversity that fit to democracy in each areas . Qualitative research method was used to collect and analyze data from target areas.

Keywords: Political Culture, Democratic Political Culture, Civic Culture, Thai Political Culture

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยในระยะเริ่มต้น ต้องการชี้ให้เห็นว่าสังคมใดสังคมหนึ่งจะเป็นประชาธิปไตยที่คงทนถาวรหรือไม่นั้น ต้องดูว่าสังคมนั้นมีการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยได้มากน้อยเพียงใด มักมีการเข้าใจผิดอยู่เสมอว่า เมื่อมีสถาบันทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและมีการเลือกตั้งอย่างอิสระ และมีความยุติธรรมก็หมายถึงมีความเป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์แล้ว วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเป็นรากฐานสำคัญของระบบการเมืองการปกครอง และเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากสำหรับการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพ วัตถุประสงค์โครงการวิจัย (1) เพื่อต้องการศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมทางการเมืองหลักหรือที่มีลักษณะเด่นในชุมชนท้องถิ่น ทั้งของภาคอีสานและเขตสามจังหวัดชายแดนใต้ของไทย (2) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบว่าวัฒนธรรมทางการเมืองในชุมชนท้องถิ่นระหว่างสองภูมิภาคนี้ มีส่วนใดเอื้อและส่วนใดไม่เอื้อ หรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ข้อค้นพบจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการพัฒนาและอนุรักษ์สืบทอดความหลากหลายของเอกลักษณ์วัฒนธรรมทางการเมืองที่เหมาะสมสอดคล้องกับประชาธิปไตยในแต่ละพื้นที่ ใช้การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่เป้าหมาย คือ จังหวัดขอนแก่น และปัตตานี

คำสำคัญ : วัฒนธรรมทางการเมือง, วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย, วัฒนธรรมแบบพลเมือง, วัฒนธรรมทางการเมืองไทย,

คำนำ

ข้อค้นพบในทางวิชาการได้กล่าวถึงตัวชี้วัดสำคัญประการหนึ่งว่า สังคมใดสังคมหนึ่งจะเป็นประชาธิปไตยที่คงทนถาวรหรือไม่ นั่น ก็คือการดูว่าสังคมนั้นมีการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (a democratic political culture) ไปได้มากน้อยเพียงใด ในบางประเทศที่มีการพัฒนารัฐธรรมนูญขึ้นมาเป็นแบบอย่างที่ดี มีสถาบันทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่ซับซ้อน (elaborate democratic institutions) มีกลุ่มคนที่คอยจับตาดูการทำงานของรัฐบาลในด้านความโปร่งใส (public watchdogs) มีการเลือกตั้งตามปกติและมีการต่อสู้กันทางการเมืองของคู่แข่งที่ไม่ใช้ความรุนแรงมากนัก ถึงกระนั้นเราก็กังไม่อาจสรุปได้ว่าสังคมนั้นมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแล้ว บ่อยครั้งยังมีการเข้าใจผิดอยู่เสมอว่าเมื่อมีสถาบันทางการเมืองแบบประชาธิปไตย เช่น มีรัฐธรรมนูญ มีการจัดให้มีการเลือกตั้งอย่างอิสระและมีความยุติธรรมแล้ว (free and fair elections) ก็หมายถึงมีความเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แล้ว (<http://pambazuka.org/en/category/features/61256>) ซึ่งแท้ที่จริงแล้วหาเป็นเช่นนั้นไม่

เรื่องความสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้น ไม่ใช่เป็นเรื่องที่พูดเกินเลยความเป็นจริง (overstated) เนื่องจากโดยข้อเท็จจริงแล้ว วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นตัวกำหนดรูปแบบของสถาบันทางการเมืองการปกครองต่างๆ เจ้าหน้าทีของรัฐจะใช้อำนาจในการปกครองได้อย่างไร ใครคือผู้มีอำนาจในสังคมและในรัฐบาล ใครคือผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องนโยบาย และประชาชนจะทำให้พวกเขาผู้นำมีความรับผิดชอบในการทำงานได้อย่างไร ทว่าไม่ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองจะเป็นประชาธิปไตยหรือไม่ แต่ความจริงก็คือมันจะมีผลต่อการมีประสบการณ์ทางการเมืองของประชาชนในระบบการเมืองทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการมีประสบการณ์ต่อฝ่ายบริหาร ต่อฝ่ายนิติบัญญัติ และตุลาการ ต่อระบบราชการ พรรคการเมือง และกลุ่มประชาสังคม ฯลฯ รวมถึงการมีประสบการณ์ต่อกระบวนการทางการเมือง เช่น พฤติกรรมการเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของพรรคการเมือง หรือการเข้าร่วมกับกลุ่มต่างๆ และปัจเจกชนในฐานะที่เป็นพลเมืองคนหนึ่ง รวมถึงการมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายด้วย จึงเห็นได้ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นรากฐานที่สำคัญของระบบการเมืองการปกครองของประเทศนั้นๆ อย่างแท้จริง

อย่างไรก็ดี คำว่า “วัฒนธรรมทางการเมือง” และ “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย” ไม่ใช่เป็นสิ่งที่สามารถให้นิยามความหมายกันได้ง่าย เนื่องจากมันมีลักษณะพิเศษตรงที่เป็นตัวกำหนดบรรทัดฐานทางจริยธรรม (ethical norms) และยังเป็นมาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติ (standard of behavior) สำหรับรัฐบาล หน่วยงานหรือองค์กร และปัจเจกชนทั่วไป และเป็นที่ยอมรับว่าในหลายประเทศที่ละเลยไม่เอาใจใส่ต่อการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย บ่อยครั้งประเทศเหล่านั้นจะมีโอกาสหวนกลับไปสู่การปกครองแบบประชาธิปไตยที่ไม่มีตัวตนหรือประชาธิปไตยแบบภาพลวงตา (ghost democracies) ดังตัวอย่างของหลายประเทศในอดีตที่ผ่านมาแล้ว (<http://pambazuka.org/en/category/features/61256>)

การปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย เป็นรูปแบบการปกครองที่ไทยเรารับเอามาจากประเทศตะวันตก แม้ว่าการปกครองแบบนี้จะเป็นที่นิยมกันทั่วไปในนานาอารยประเทศ และได้รับการยอมรับจากสังคมไทยอย่างกว้างขวาง แต่การปกครองระบอบดังกล่าวก็ยังไม่สามารถประสานเข้ากับวิถีชีวิตคนไทยได้อย่างสนิทแนบแน่น อาจกล่าวได้ว่าคนไทยส่วนใหญ่ยังไม่มีจิตวิญญาณประชาธิปไตยหรือมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ทั้งนี้เป็นเพราะมีเงื่อนไขสำคัญที่เกี่ยวข้องหลายประการอันเป็นอุปสรรคสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย ปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง คือเรื่อง “วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย” แบบเดิมที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบอุปถัมภ์มายาวนาน ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองไทยค่อนไปทางอำนาจนิยมและประเพณีนิยม อันเนื่องมาจากสังคมไทยมีพื้นฐานเดิมมาจากสังคมเกษตรกรรม กอปรกับความมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของสังคมไทยเอง (พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2558 ก.)

หากศึกษาประวัติศาสตร์การกำเนิดระบอบประชาธิปไตยในโลกตะวันตกพบว่า ระบอบประชาธิปไตยในยุโรปยุคกรีกโบราณ เกิดจากเหตุผลของการตั้งคำถามเรื่องการแสวงหารูปแบบการปกครองที่ดีกว่าของบรรดานักปราชญ์ทางการเมือง แต่ระบอบประชาธิปไตยในยุโรปยุคสมัยใหม่เป็นผลผลิตของการต่อสู้เรียกร้องของประชาชน เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางการเมืองของประชาชนกลุ่มต่างๆ โดยสรุปแล้ว การพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศต่างๆในยุโรปมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก ทั้งที่เป็นปัจจัยด้านแนวคิดปรัชญาการเมือง ปรัชญาด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงปัจจัยภายนอกประเทศที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมระหว่างประเทศ ดังนั้น การหยิบฉวยเอาระบอบประชาธิปไตยของยุโรปมาใช้ในเมืองไทยโดยปราศจากการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมือง ค่านิยม และทัศนคติทางการเมืองของประชาชนให้สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย นับเป็นเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ประชาธิปไตยของไทยอ่อนแอและล้มเหลวมาโดยตลอด

เมื่อสิ้นสุดลงของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ก็ไม่ได้ส่งผลให้วัฒนธรรมทางการเมืองไทยที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเมื่อปี พ.ศ. 2475 เป็นการมุ่งเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างอำนาจและสถาบันทางการเมืองต่างๆเสียมากกว่า แต่ละเลยการเปลี่ยนแปลงระบบความคิด ความเชื่อพื้นฐาน ค่านิยม และพฤติกรรมดั้งเดิม ซึ่งก็คือวัฒนธรรมทางการเมืองไทยที่ฝังรากลึกมาเป็นเวลาช้านานอันได้แก่ระบบอุปถัมภ์และระบบอำนาจนิยม การยึดมั่นในตัวบุคคลมากกว่าหลักการ การจัดลำดับฐานะในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความเป็นอิสระนิยม การยึดมั่นในประเพณีดั้งเดิม มีความเฉื่อยชาไม่กระตือรือร้นสนใจในกิจกรรมทางการเมือง ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง มองโลกในแง่ร้ายและขาดความไว้วางใจคนอื่น เป็นต้น (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2543) ซึ่งปัจจัยทั้งหมดนี้ล้วนแต่เป็นอุปสรรคขัดขวางต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยทั้งสิ้น ขณะที่ผู้คนส่วนใหญ่ของประเทศแม้กระทั่งในยุคปัจจุบันก็ยังมี ความเข้าใจประชาธิปไตยแต่เพียงผิวเผิน ผลคือทำให้กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยไทยในภายหลังถูกบิดเบือนเพื่อให้เกิดความชอบธรรม หรือเพื่อเอื้อประโยชน์แก่กลุ่มการเมืองบางกลุ่ม และยังสร้างความแตกแยกให้กับสังคมไทยเป็นอย่างมาก ในสภาพการณ์ที่สถาบันทางการเมืองและกระบวนการทางการเมืองขาดอุดมการณ์ประชาธิปไตยรองรับ จึงมีผลทำให้ประชาธิปไตยไทยอ่อนแอและพัฒนาให้เข้มแข็งอย่างมีเสถียรภาพได้ยาก (พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2556)

เราอาจกล่าวได้ว่า ปัญหาการพัฒนาการเมืองไทยนอกจากเป็นปัญหาทางด้านโครงสร้างทางการเมืองแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่เป็นปัญหาสำคัญและมีผลต่อการพัฒนาการเมืองไทยก็คือเรื่อง “วัฒนธรรมทางการเมือง” ซึ่งเป็นเรื่องของทัศนคติ ความคิด ความเชื่อพื้นฐาน และค่านิยมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของผู้คนในสังคมไทย ที่ผ่านมาระยะหนึ่งได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสถาบันทางการเมือง แต่ไม่ได้คำนึงถึงปัจจัยพื้นฐานทางด้านสังคม และวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะการมุ่งปลูกฝังด้านวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตผู้คนในสังคม นี่จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประชาธิปไตยของไทยล้มลุกคลุกคลานตลอดมา (พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2558 ข.)

ประมวล รุจนเสรี (2551) ได้เขียนให้เห็นว่า คนไทยเวลาพูดถึงเรื่องวัฒนธรรมก็จะกล่าวแต่เฉพาะเรื่องเอกลักษณ์ความมีวัฒนธรรมทางศาสนา ความเชื่อ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ ดนตรี และวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เท่านั้น แต่ไม่เคยกล่าวถึงวัฒนธรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับประชาธิปไตยเลย ผลตามมาก็คือทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยไทยตลอดเวลาที่ผ่านมามีแนวโน้มเพียงแค่ว่า “รูปแบบ” มากกว่าเนื้อหาที่แท้จริง และเมื่อประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมานานกว่า 80 ปี ปรากฏว่าวัฒนธรรมทางการเมืองการปกครองของเราก็มียังมิได้มีการพัฒนาและมีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด สังคมไทยยังคงยึดมั่นอยู่กับระบบอำนาจนิยมและระบบอุปถัมภ์แบบดั้งเดิม เขาเห็นว่านับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ประเทศไทยยังไม่เคยมีนโยบายหรือโครงการชัดเจนทางการเมืองที่เรียกว่า “Political Socialization” เพื่อให้ผู้คนมีทัศนคติ ระบบความคิดความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมแบบประชาธิปไตยที่แท้จริงเกิดขึ้นเลย ไม่ว่าจะในระดับครอบครัว ชุมชน สถาบันการศึกษา ในระดับต่างๆ รวมถึงสถาบันทางสังคมอื่นๆ

ประมวล รุจนเสรี ยังเห็นต่อไปอีกว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองเลย ได้สร้างความเสียหายให้กับสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน ประชาธิปไตยที่แท้จริงยังไม่เคยเกิดขึ้นในสังคมไทย ขณะเดียวกันวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ยังไม่เคยเปลี่ยนแปลงหรือปฏิบัติให้ดีขึ้น ก็ก่อให้เกิดพฤติกรรมทางการเมืองที่ไม่เหมาะสมอีกมากมาย เขาจึงได้ตั้งคำถามที่สำคัญว่า ประเทศไทยถึงเวลาแล้วหรือยังที่จะต้องมีการปฏิวัติวัฒนธรรมทางการเมืองกันเสียใหม่ และสังคมไทยเราถึงเวลาแล้วหรือยังที่จะต้องทบทวนว่า จะต้องมีการปรับอุดมการณ์ ทัศนคติ ระบบความคิดความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางการเมืองของเราเสียใหม่

นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ของไทย เช่น สุรัชย์ ศิริไกร (2550) วิเคราะห์ว่า ประชาธิปไตยของไตนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา รวมระยะเวลามากกว่า 75 ปีนั้นล้มเหลวเนื่องจากผู้นำการเมืองไทยเน้นการพัฒนาประชาธิปไตยโดยการพัฒนาสถาบันทางการเมืองแต่เพียงอย่างเดียว คือ การร่างรัฐธรรมนูญ การพัฒนาความเข้มแข็งพรรคการเมือง การกระจายอำนาจระหว่างสถาบันการเมือง และการพัฒนาองค์กรอิสระขึ้นมาควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจของสถาบันทางการเมืองต่างๆ แต่ละเลยการพัฒนาปัจจัยด้าน “วัฒนธรรมทางการเมือง”

สุรพงษ์ ชัยนาม (2552) เห็นคล้ายตามในทำนองเดียวกันว่า ประชาธิปไตยของไทยเป็นเพียงแค่ “รูปแบบ” มากกว่าเนื้อหาสาระ การนำเข้ามาซึ่งแนวคิดใหม่ๆ เช่น เรื่องคุณธรรมจริยธรรมทางการเมือง หลักธรรมาภิบาล ความโปร่งใส การมีองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญเพื่อการตรวจสอบถ่วงดุลที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ ก็เป็นเพียงการนำมาใช้เฉพาะรูปแบบ แต่ไม่ได้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจังในการช่วยสร้างให้ประชาธิปไตยสมบูรณ์ขึ้นมาได้ หรืออาจกล่าวได้ว่า เรามีเนื้อหาที่เป็นประชาธิปไตยบ้างเหมือนกัน แต่เนื้อหาที่ไม่เป็นประชาธิปไตยกลับมีมากกว่า เช่น ในสมัยหนึ่งที่มีการแทรกแซงองค์กรอิสระ การแทรกแซงศาล การขัดรัฐธรรมนูญ การละเมิดกฎหมาย การทำลายหลักธรรมาภิบาล การละเมิดสิทธิมนุษยชน และการทำลายกลไกตรวจสอบถ่วงดุล เป็นต้น สิ่งเหล่านี้คือลักษณะไม่เป็นประชาธิปไตยที่ดำรงอยู่ในระบอบประชาธิปไตย สุรพงษ์ ชัยนาม ยังชี้ให้เห็นว่า หลายประเทศในยุโรปต้องใช้เวลาพัฒนาประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องมาหลายร้อยปี อย่างไรก็ตาม เขาก็เห็นว่า ประชาธิปไตยของไทยก็ต้องมีการพัฒนาตามแบบของไทย โดยต้องยึดโยงกับจารีตประเพณี ค่านิยม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของชาติเรา อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยของสังคมไทยเราเอง

เช่นเดียวกับที่ Stephen Macedo (2002) เห็นว่า การสร้างระบอบประชาธิปไตยให้แข็งแรงไม่ควรหมายถึงเพียงแค่การสร้างระบบสถาบันขึ้นมาชุดหนึ่ง หรือการสร้างระบบนิติรัฐและรัฐบาลที่มีประสิทธิภาพขึ้นมาเท่านั้น หากแต่ต้องบ่มเพาะวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยให้ฝังรากลึกลงในตัวของพลเมืองแต่ละคนด้วย โดยผ่านเครือข่ายของกลุ่ม องค์กร สมาคม และสถาบันต่างๆ เพราะฉะนั้นประเทศที่มีการบ่มเพาะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง (Civic Culture) น้อย เนื่องจากมีการเปลี่ยนผ่านจากระบอบเผด็จการไปสู่ประชาธิปไตยอย่างรวดเร็วย่อมมีปัญหาในการรักษาระบอบประชาธิปไตยไว้ได้เป็นอย่างมาก

ดังนั้น ในสังคมไทยเราจึงไม่อาจจะหวังให้ระบอบประชาธิปไตยเข้มแข็งและทำงานได้ดีโดยอาศัยการมีรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่ดี หรือการมุ่งเน้นพัฒนาระบบ โครงสร้าง และสถาบันทางการเมืองในระบบรัฐสภาที่เป็นทางการแต่เพียงอย่างเดียว ตามแนวคิดทางสังคมวิทยาการเมืองเห็นว่า ระบบการเมืองและระบบสังคมนั้น แท้จริงแล้วมิได้เป็นเพียงผลผลิตจากลายลักษณ์อักษร เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ หรือคำสั่งของผู้ปกครอง หรือการจัดวางระบบ โครงสร้าง และสถาบันทางการเมืองเท่านั้น หากแต่ยังเป็นผลผลิตของสิ่งที่อยู่ลึกลงไปมากกว่า นั่นคือวัฒนธรรม จารีตประเพณี ความเชื่อ และความรู้สึกนึกคิดของผู้คนในสังคมนั้นๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมืองอีกด้วย หรือที่เรียกว่า “วัฒนธรรมทางการเมือง” นั่นเอง

อย่างไรก็ดี เนื่องจากวัฒนธรรมทางการเมืองอาจเปลี่ยนแปลงได้ และในแต่ละสังคมหรือชุมชนก็มีวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างกัน อย่างเช่น วัฒนธรรมทางการเมืองในชุมชนท้องถิ่นภาคอีสานกับวัฒนธรรมทางการเมืองในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย และการเปลี่ยนแปลงนั้นมีอัตราไม่เท่าเทียมกันในแต่ละสังคมหรือชุมชน (พฤทธิสาน ชุมพล, 2538) คำถามสำคัญคือว่า วัฒนธรรมทางการเมืองหลักที่มีลักษณะเด่นซึ่งปรากฏอยู่ในชุมชนท้องถิ่นทั้งในภาคอีสาน และในเขตสามจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทยมีลักษณะเช่นใดบ้าง วัฒนธรรมทางการเมืองส่วนใดที่เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตย และในส่วนใดที่ไม่เอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อการ

พัฒนาประชาธิปไตย และในท้ายที่สุดแล้วจะสร้างเอกลักษณ์วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่นในเขตชนบทภาคอีสานและเขตสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างไร โจทย์หรือคำถามเหล่านี้เป็นประเด็นที่ผู้วิจัยให้ความสนใจใคร่ที่จะหาคำตอบจากการศึกษาวิจัยนี้

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อต้องการศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมทางการเมืองหลักที่มีลักษณะเด่นในชุมชนท้องถิ่นของทั้งภาคอีสานและในเขตสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยในประเด็นสำคัญต่างๆ
2. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบว่าวัฒนธรรมทางการเมืองในชุมชนท้องถิ่นระหว่างสองภูมิภาคนี้ส่วนใดที่เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตย และในส่วนใดที่ไม่เอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย
3. เพื่อต้องการหาข้อเสนอแนะในการพัฒนารวมถึงการอนุรักษ์และสืบทอดความหลากหลายของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมทางการเมือง ที่เหมาะสมสอดคล้องกับการปกครองแบบประชาธิปไตยและเหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นของการศึกษา
- 4.

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และหน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผลจากการศึกษาจะทำให้ได้ทราบถึงวัฒนธรรมทางการเมืองหลักหรือที่เป็นลักษณะเด่นในชุมชนท้องถิ่นทั้งของภาคอีสาน และในเขตสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้าใจทั้งในเชิงทฤษฎีวิชาการ และในแง่ของการนำไปสู่การปฏิบัติเชิงนโยบาย เพื่อการสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาประชาธิปไตยของชาติบ้านเมืองต่อไป

2. ได้ทราบว่าวัฒนธรรมทางการเมืองในระหว่างสองภูมิภาคนี้ มีวัฒนธรรมทางการเมืองในส่วนใดบ้างที่เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตย และในส่วนใดที่ไม่เอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ข้อมูลทั้งหมดนี้จะเป็นประโยชน์ทั้งต่อสถาบันการศึกษาทั้งสองแห่งที่ร่วมโครงการวิจัยด้วยกัน โดยเฉพาะในด้านการเรียนการสอน คือคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และหน่วยงานราชการทั้งในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ระดับจังหวัด สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และกระทรวงมหาดไทย ในการนำเอาผลการวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาการพัฒนาประชาธิปไตยไทย และการกำหนดนโยบายเพื่อการวางแผนพัฒนาภูมิภาค ให้มีความมั่นคงทั้งทางด้านสังคมและการเมืองมากขึ้นต่อไป

3. ทำให้ได้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย รวมถึงการอนุรักษ์และสืบทอดความมีเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมทางการเมือง ที่สอดคล้องกับการปกครองแบบประชาธิปไตยและมีความเหมาะสมสอดคล้องกับแต่ละชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ

ทฤษฎี สมมติฐาน หรือกรอบแนวความคิด (Conceptual Framework)

การศึกษานี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดทางสังคมวิทยาการเมืองที่ว่า ระบบการเมืองแบบใดแบบหนึ่งจะดำรงอยู่ได้ จะต้องมีการพัฒนาทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบนั้น เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองจะมีผลต่อโครงสร้าง และพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนในประเทศนั้นๆ และวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นยังเป็นที่รากฐานที่สำคัญของระบบการเมืองการปกครองของประเทศ (ทินพันธุ์ นาคะตะ (2546) ทว่าวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก สำหรับการมีเสถียรภาพ และประสิทธิผลของการปกครองระบอบประชาธิปไตย (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2546 ; อุไรวรรณ ธนสทิษฐ์, <http://www.kpi.ac.th/kpith/pdf/> ; Brown, 2006 ; Nash, 2010) แต่ที่จริงแล้วการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยก็คือ “การสร้างประชาธิปไตยที่ฐานราก” เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองคือรากฐานสำคัญของระบบการเมือง ดังนั้น ถ้าต้องการประชาธิปไตยที่แท้จริงต้องมีการปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคมไทยด้วย (บุญเกียรติ การะเวกพันธ์, 2552)

ศาสตราจารย์ Lucian Pye (2000) เห็นว่าประเทศที่มีความเป็นประชาธิปไตยผู้คนในสังคมนั้นต้องมีวัฒนธรรมแบบพลเมือง (Civic Culture) ลักษณะของวัฒนธรรมแบบพลเมืองตามทัศนะของ Lucian Pye มีดังนี้คือ (1) ประชาชนต้องมีความรู้ในระดับที่สามารถเข้าใจได้ว่า รัฐบาลและระบบการเมืองมีกระบวนการดำเนินงานอย่างไร (2) ประชาชนต้องมีทัศนคติเชิงบวกต่อรัฐบาล และมีความภูมิใจต่อความเป็นพลเมืองของตน (3) ประชาชนต้องมีความอดทนในการรับฟังความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกันกับของผู้อื่น และ (4) ผู้คนในสังคมต้องมีความเคารพต่อสิทธิคนอื่นอย่างจริงจัง

ผลงานการศึกษาของ Gabriel A. Almond & Sidney Verba (1989) ได้สรุปให้เห็นถึงลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมแบบพลเมืองว่า มีองค์ประกอบสำคัญดังต่อไปนี้คือ (1) การมีความไว้วางใจต่อกัน (trust) (2) การเดินทางสายกลางและรู้จักผ่อนปรน (moderation) (3) ความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมือง (political efficacy)

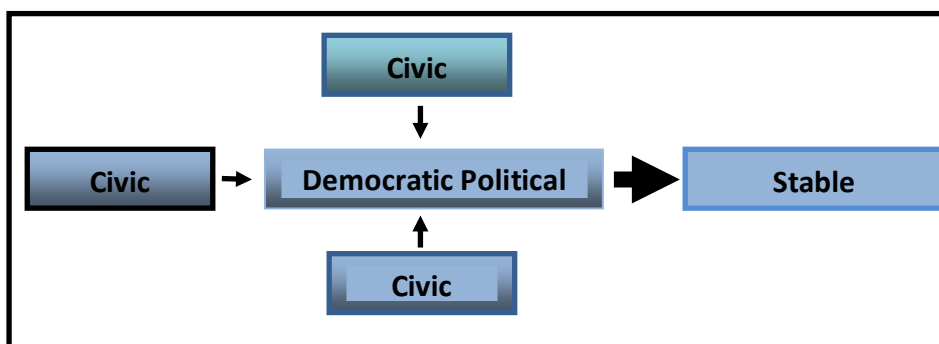
Richard Ellis (1993) ได้กล่าวถึงบุคคลที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยว่าต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) การมีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันอันเป็นเรื่องการมองโลกในแง่ดี โดยมาจากความเชื่อที่ว่ามนุษย์สามารถเอาชนะการกระทำของตนเองได้
- 2) การมีความเชื่อว่าการเมืองเป็นเรื่องสำคัญของประชาชน และรัฐบาลเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถตอบสนองความต้องการของปัจเจกชนแต่ละคนได้ รวมถึงรัฐบาลสามารถทำให้สังคมโดยรวมบรรลุเป้าหมายได้
- 3) การมีความเชื่อว่าสิทธิและเสรีภาพเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และติดตัวมาแต่กำเนิด จึงต้องเป็นสิ่งหวงแหนรักษาไว้

ศาสตราจารย์ Harold D. Lasswell และ Abraham Kaplan (1950) เสนอว่า ประชาธิปไตยจะออกมาก็ต่อเมื่อประชาชนมีการเข้าสู่สภาพการณ์ทางการเมือง (Politicized) การเข้าสู่สภาพการณ์ทางการเมืองตามความหมายนี้มีลักษณะดังต่อไปนี้ เช่น (1) การเอาใจใส่ในวิถีหรือเหตุการณ์ทางการเมือง (2) การมีทัศนคติว่าอย่างน้อยที่สุดประชาชนควรจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองไม่ว่าทางตรงก็ทางอ้อมบ้าง เพราะถึงอย่างไรการเมืองก็

ต้องเกี่ยวข้องกับเขาจนได้ และ (3) การมีความเชื่อว่าการเมืองเป็นเรื่องสำคัญที่สมควรจะอุทิศเวลาให้ตามสมควร จากแนวคิดของนักวิชาการทั้งสองสะท้อนให้เห็นว่า การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมีความสำคัญอย่างมากต่อการสร้างระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง ขณะวัฒนธรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย คือ “วัฒนธรรมแบบพลเมือง (Civic Culture) กล่าวอีกนัยหนึ่งระบอบประชาธิปไตยจะมีเสถียรภาพได้นั้นต้องมีวัฒนธรรมแบบพลเมืองเป็นตัวค้ำจุน

โดยสรุปแล้ว นักวิชาการทั้งหมดที่กล่าวมาล้วนเห็นพ้องกันว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นรากฐานสำคัญของระบบการเมืองการปกครอง ถ้าจะพัฒนาประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นได้ในสังคมใดสังคมหนึ่งนั้น ไม่ควรเน้นแต่เพียงการพัฒนาาระบบ โครงสร้าง และสถาบันทางการเมืองแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ควรพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้ฝังรากลึกลงในตัวของพลเมืองแต่ละคนด้วย อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยกับวัฒนธรรมแบบพลเมืองมีเนื้อหาที่สอดคล้องกันอย่างมาก ดังนั้น จึงต้องพัฒนาวัฒนธรรมแบบพลเมืองให้เกิดขึ้นก่อนประชาธิปไตยจึงจะเกิดขึ้นได้ และวัฒนธรรมแบบพลเมือง ก็มีตัวอย่างที่เห็นได้ชัดจากข้อเสนอของนักวิชาการคนสำคัญดังได้กล่าวมาแล้ว จึงสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยได้ตามแผนภาพที่ 1 ดังนี้

แผนภาพที่ 1 : แสดงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมแบบพลเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่เป็นปัจจัยนำไปสู่การสร้างระบอบประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ให้ความสนใจศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบวัฒนธรรมทางการเมืองในสองภูมิภาค คือภาคอีสาน โดยใช้เขตพื้นที่เป้าหมายคือ จังหวัดขอนแก่น และภาคใต้ พื้นที่เป้าหมายคือจังหวัดปัตตานี การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแนวทางหลักในการแสวงหาความเข้าใจ และวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เป็นบริบทเฉพาะพื้นที่ (Context – Specific Settings) โดยมีวิธีการศึกษาตามลำดับต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งปฐมภูมิ (Primary Data) และทุติยภูมิ (Secondary Data) เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย กรอบแนวคิดและวิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากการค้นคว้าหนังสือ ตำรา รายงานการวิจัย บทความวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสารทางวิชาการ สิ่งตีพิมพ์อื่นๆ และข้อมูลออนไลน์จากเว็บไซต์ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีวัฒนธรรมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย รวมถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยและของคนในภูมิภาคท้องถิ่น

1.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ มีวิธีการดำเนินการคือ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกสถานที่ทำการวิจัยโดยเจาะจงเลือกเอา (Purposive) พื้นที่ในจังหวัดขอนแก่น และจังหวัดปัตตานี เป็นพื้นที่เป้าหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นในแต่ละจังหวัดจะได้ทำการเลือกอำเภอเป้าหมายมา 1 อำเภอ จากแต่ละอำเภอเลือกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มา 1 แห่ง จากแต่ละอบต. เลือกเจาะจงมา 2 หมู่บ้าน โดยในการเลือกหมู่บ้านนั้นจะใช้เกณฑ์แบ่งหมู่บ้านออกเป็น 2 ประเภท คือ *หนึ่ง* หมู่บ้านที่สมาชิกสนใจการเมืองและสนใจเข้าร่วมกับกิจกรรมของชุมชน *สอง* เป็นหมู่บ้านที่มีลักษณะตรงกันข้ามคือสมาชิกไม่สนใจการเมืองและไม่ค่อยมีกิจกรรมร่วมกับชุมชน โดยสรุป พื้นที่การศึกษาทั้ง 2 จังหวัดเป้าหมาย จะได้ 4 หมู่บ้านเป็นพื้นที่การศึกษาวิจัย (ดังตารางที่ 1.)

ตารางที่ 1 : แสดงการเลือกพื้นที่การวิจัยและหมู่บ้านตัวอย่างของการศึกษา

พื้นที่การวิจัย (จังหวัด)	อำเภอ	องค์การบริหารส่วนตำบล	หมู่บ้าน
ขอนแก่น	น้ำพอง	บ้านขาม	1.บ้านสำโรง 2.บ้านดอนสวรรค์
ปัตตานี	อำเภอโคกโพธิ์	โคกโพธิ์	1.บ้านตะเคียนทอง 2.บ้านตันธง

จากนั้นจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

- **การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – depth interview)** ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งของการเก็บข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยคำถามหลักนั้นจะเป็นการถามตามประเด็นที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์
- **การสนทนากลุ่ม (Focus Group)** เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพอีกวิธีหนึ่ง ที่นิยมใช้ในการศึกษาทัศนคติและความคิดเห็น จุดมุ่งหมายหลักของการสนทนากลุ่มเพื่อรวบรวมทัศนคติ ความรู้สึก ความเชื่อ ประสบการณ์ และปฏิกิริยาของผู้เข้าร่วมสนทนาเพื่อให้ได้รายละเอียดของเรื่องที่ต้องการศึกษา
- **การสังเกตการณ์ (Observation)** เป็นวิธีการวิจัยที่นิยมนำมาใช้กันมาก อีกวิธีหนึ่งในแง่มุมนักวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งนี้เพราะวิธีการเชิงปริมาณไม่สามารถให้ข้อมูลได้ครบถ้วน ถ้าไม่ใช้การสังเกตการณ์จากพฤติกรรมของบุคคล หรือกลุ่มเป้าหมายในเรื่องที่ต้องการศึกษา (กรณีการ์ สุขเกษม, 2555)

การวิเคราะห์ข้อมูล

กระทำได้โดยการนำเอาข้อมูลที่ได้จากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีต่างๆ คือ การสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์ ข้อมูลจากเอกสาร รายงาน และการบันทึกต่างๆที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา แล้วนำมาแบ่งเป็นส่วนต่างๆ ที่สื่อความหมายแนวคิด (Concepts) ในเรื่องเดียวกัน แล้วมาทำการให้รหัส (Coding) ของกลุ่มหรือประเภทข้อความ (Category) เพื่อให้มีความหมายเหมือนกัน ผลจากการรวมกลุ่มประเภทจะทำให้เห็นแบบแผนของความสัมพันธ์ (Patterns of Relationship) ของกลุ่มประเภทต่างๆว่าอะไรสัมพันธ์กับอะไร มีสาระสำคัญหรือมีความหมายอย่างไรโดยใช้โปรแกรม Microsoft Word , Excel และ ATLAS.ti เป็นเครื่องมือช่วยในการวิเคราะห์

เอกสารอ้างอิง(Reference)

กรรณิการ์ สุขเกษม. (2555). การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพยุคใหม่ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

ATLAS.ti. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา.

กนก วงษ์ตระหง่าน. (2532). **วัฒนธรรมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย**. เอกสารการสอนชุดวิชา

วิวัฒนาการการเมืองไทย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

กมล สมวิเชียร. (2524). “วัฒนธรรมทางการเมืองไทยกับการพัฒนาทางการเมือง” ใน **วัฒนธรรมทางและ**

การเมือง. พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และ พลศักดิ์ จิรไกรศิริ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ : แสงรุ่งการพิมพ์.

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. (2551). **อนาคตการเมืองไทย**. ในวารสารร่มพญักษ์. 26, 1, หน้า 125-189.

ทินพันธ์ นาคะตะ.(2541). **ประชาธิปไตย**. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ : สหายบล็อกและการพิมพ์.

ทินพันธ์ นาคะตะ. (2546). **วัฒนธรรมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่**. กรุงเทพฯ : สหายบล็อกและการพิมพ์.

บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์. (2552). “วัฒนธรรมประชาธิปไตย.” **วารสารวัฒนธรรมไทย**. 48,6 (มิถุนายน) หน้า

ประมวล รุจนเสรี. 2551. **ปฏิวัติวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : พรรคประชาชาติ.

พฤทธิสาด ชุมพล. (2538). “การศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทยกับการจรรโลงประชาธิปไตย :

ข้อคิดบางประการ”. **วารสารสังคมศาสตร์**. 28, 2 หน้า 15-30.

พรอัมรินทร์ พรหมเกิด. 2556. **สังคมวิทยาการเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ 2 .ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พรอัมรินทร์ พรหมเกิด. 2557ก. “วัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนกับการพัฒนาประชาธิปไตย”.

วารสารวิชาการโรงเรียนนายเรือ (ฉบับปฐมฤกษ์) พ.ศ. 2557. หน้า 83-91.

พรอัมรินทร์ พรหมเกิด. 2557ข. “การพัฒนาประชาธิปไตยกับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบ

ประชาธิปไตย” **รัฐสภาสาร**. 62,7 (กรกฎาคม). หน้า 9-44.

- วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. (2552). **ความรู้เรื่องเมืองไทย**. กรุงเทพฯ : วศิระ.
- สุรัชย์ ศิริไกร. (2550). “การพัฒนาประชาธิปไตยโดยปราศจากการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและจริยธรรมทางการเมือง.” เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเรื่อง “**วัฒนธรรมการเมือง จริยธรรม และการปกครอง**”. 8 -10 พฤศจิกายน 2550 ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ กรุงเทพฯ.
- อนุก เหล่าธรรมทัศน์. (2550). **สองนคราประชาธิปไตย**. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.
- อภิญา รตนมงคลมาศ และ วิวัฒน์ คติธรรมนิตย์. (2547) **คนไทยกับการเมือง : ปิติฤวิโยค**. กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา.
- อุไรวรรณ ธนสถิตย์. <http://www.kpi.ac.th/kpith/pdf/>, สืบค้นเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2559.
- Almond, C.A. & Verba, S. (1965). **The Civic Culture : Political Attitudes and Democracy in Fives Nations**, Boston : Little, Brown & Company.
- Building a Democratic Political Culture. (<http://pambazuka.org/en/category/features/61256> สืบค้นเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2559.
- Ellis, Richard. (1993). **American Political Culture**. Oxford : Oxford University Press.
- Lasswell, Harold D. & Kaplan, Abraham. (1950). **Power and Society : A Framework for Political Inquiry**. New York : University Press.
- May, Tim.(1997). **Social Research : Issues, Methods, and Process**. (Second Edition). Philadelphia : Open University Press.
- Macedo, Stephen. (1990). **Liberal Virtues : Citizenship, Virtue, and Community in Liberal Constitutionalism**. Oxford : Clarendon Press.
- Nash, Kate (2010). **Contemporary Political Sociology : Globalization Politics and Power**. (Second Edition). Oxford : Wiley – Blackwell.
- Pye, Lucian W. (2000). “Democracy and Its Enemies.” in James F. Holifield & Calvin Jillson. (eds). **Pathway to Democracy : The Political Economy of Democratic Transitions**. New York : Routledge.

Tai Ahom and Tai Lue: A Comparison of Cultural Continuity, Political Embedding and Current Dynamics of Ethnic Groups in their Minority Status in Southern Asia

ไตอาหมและไตลื้อ: การศึกษาเปรียบเทียบพลวัตทางการเมืองและลักษณะทางวัฒนธรรมและ
พลศาสตร์ปัจจุบันของชนกลุ่มน้อยในเอเชียตอนใต้

Wolfgang Obst

Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, Thailand

E-mail: wolfgangobst@yahoo.de

Abstract

This work deals with two ethnic groups: the Tai Lue in Sipsong Panna, South Yunnan, and the Tai Ahom in the northeast Indian state of Assam. It has to be emphasized that for centuries these two minorities had no personal contact. The group known nowadays as the Tai Ahom migrated from the border area of Northeast Burma/Southwest Yunnan through Northern Burma to the Brahmaputra valley in Assam about 900 years ago. There was a successful Tai Ahom kingdom which lasted for 600 years from the mid 13th century until the end of the first Burmese-Anglo War in 1826. The Tai Lue established their first kingdom in South Yunnan in the beginning of the 12th century. Nowadays, the two groups live under different political systems: the Tai Ahom within the parliamentary democracy of India, and the Tai Lue under the authoritarian, socialist, one-party state of China. Both groups are, in the states in which they live, a social minority and are economically marginalized, without access to the sea and many hundreds of kilometers away from the capital of their state. They lived under massive restrictions on their cultures throughout their histories due to either foreign domination or as a result of assimilation to their respective environments. This fact has been held up in recent decades by various revitalization processes and led to new summits of traditional and religious practices including the Tai language and other cultural characteristics. Since the 1950s in South-Yunnan the district where the Tai Lue live has been called Autonomous Prefecture of Sipsong Panna. The monastery network of Keng Tung (Northeast Burma), Northern Thailand, Northwestern Laos and Sipsong Panna, contributed immense financially and personally to restore the monasteries which have been demolished during the rule of Mao Tse Tung, so that the culture of the Tai Lue, especially the language and Theravada Buddhist practices have survived. The Tai Ahom in Assam and the smaller Tai minorities in northeast India are supported and regularly visited by representatives of the King of Thailand (Princess Sirindorn) as well as by delegates of the Thai government to promote Pan-Tai relationships over the South-, Southeast- and East Asian corridor consisting of Northeast India, Burma, South China, Laos and Thailand, and to foster economic and cultural cooperation between India and Thailand.

Keywords: Assam, Ethnic Minorities, Sipsong Panna, Tai Ahom, Tai Lue.

The local wisdom of food from the forest sago, Trang province

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารจากป่าสาขุจังหวัดตรัง

Amarin Suntiniyompukdee¹ and Apirak Songrak²

¹Rajamangala University of Technology Srivijaya Rattaphum College, Thailand

²Faculty of Science and Fisheries Technology Rajamangala University of technology Srivijaya, Thailand

¹E-mail: amarin_nok@hotmail.co.th

Abstract

In the presentation of the research in this article is to study the local wisdom of food from sago forest, Trang province. The objective is to study the wisdom of local food: To make batter, sago making, desserts, and to study the conservation of local wisdom, food from sago forest. Trang province sago forest, counting is generally seen in all areas along the canal district of Trang province, is valuable and can be used for a variety of benefits. Whether it is making the dough sago. Baking and sago grub, and lead to a career in local communities, create a source of income for people in another way, the area in Trang province. But the benefits in sago forest are just some people that only see the value, thus making the current areas of sago forest began to decline as a result of the expansion of the city, which is unfortunately forest sago with benefits such as this will decrease from Trang province. Therefore, the relevant authorities should therefore come into knowledge sago, forest conservation and the livelihoods of people in the local partner.

Keywords: local wisdom , food , sago

บทคัดย่อ

ในการนำเสนอบทความวิจัยในครั้งนี้ทำการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารจากป่าสาकुจังหวัดตรัง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารอันได้แก่ การทำแป้งสาकु การทำอาหารประเภทของหวานและเพื่อศึกษาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารจากป่าสาकु จังหวัดตรัง ป่าสาकुนับเป็นพืชที่สามารถพบเห็นได้โดยทั่วไปเลียบริมคลองในพื้นที่ทุกอำเภอของจังหวัดตรัง เป็นพืชที่มีคุณค่าและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการทำแป้งสาकु การทำอาหารและรวมไปถึงการต่อยอดจนก่อให้เกิดการเลี้ยงด้วงสาकुและนำไปสู่การก่อให้เกิดเป็นอาชีพแก่ชุมชนในท้องถิ่นสร้างแหล่งรายได้อีกทางหนึ่งให้แก่ประชาชนในพื้นที่จังหวัดตรัง แต่ประโยชน์ในป่าสาकुมีเพียงแค่คนบางกลุ่มเท่านั้นที่เห็นค่าจึงทำให้ในปัจจุบันพื้นที่ของป่าสาकुเริ่มลดลงอันเป็นผลมาจากการขยายตัวของสังคมเมืองซึ่งทำให้เป็นที่น่าเสียดายที่ป่าสาकुที่มีคุณประโยชน์เช่นนี้จะลดลงไปจากจังหวัดตรัง ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้ามาให้ความรู้และส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าสาकुให้คงอยู่คู่วิถีชีวิตคนในท้องถิ่นสืบไป

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาท้องถิ่น , อาหาร , ป่าสาकु

Cultural Expression through High Relief in Thai-Chinese Cultural Center Udonthani

การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมบนภาพประติมากรรมนูนสูง ศูนย์วัฒนธรรมไทย-จีน
(มูลนิธิศาลเจ้าปู่-ย่า อุตรธานี)

Thussaneewan Srimanta

Faculty of humanities and Social Science, Rajabhat Maha Sarakham University, Thailand
E-mail: thussaneewan.yu@gmail.com

Abstract

The meaning expression of culture is indirect expression through the use of signs in order to use in communication, instruction, and attitude contribution. The purpose of the current study was to investigate the meaning expression of culture in 24 high reliefs found in Thai-Chinese cultural center Udonthani using cultural expression as the main method of analysis. The result of the study found that the high reliefs found in Thai-Chinese cultural Center Udonthani were idealistic expressions in sign patterns. The meaning expression of culture was related to the expresser, surrounding, and hidden power that wait for being analyzed in depth. These signs presented in the high relief reflected thinking method and Chinese traditional and cultural belief. The signs also played a role in meaning expression in terms of language, costume, and gratefulness.

Keywords: Cultural Meaning Expression, High Relief, Thai-Chinese culture

บทคัดย่อ

การสื่อความหมายของวัฒนธรรมเป็นการดึงเอาความหมายที่ซ่อนอยู่ในสัญลักษณ์ที่คนได้สร้างออกมา เพื่อที่จะใช้ในการสื่อสาร สร้างความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติที่มีต่อชีวิต โดยบทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมบนภาพประติมากรรมนูนสูง ศูนย์วัฒนธรรมไทย-จีน (มูลนิธิศาลเจ้าปู่-ย่า อุดรธานี) ซึ่งมีขอบเขตในการศึกษาคือ ประติมากรรมนูนสูง ศูนย์วัฒนธรรมไทย-จีน (มูลนิธิศาลเจ้าปู่-ย่า อุดรธานี) จำนวน 24 ภาพ โดยใช้แนวคิดในการศึกษาคือ การสื่อความหมายทางวัฒนธรรม และแนวคิดเรื่องการกระทำ ระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ ผลการศึกษาพบว่า ภาพประติมากรรมนูนสูง ศูนย์วัฒนธรรมไทย-จีน (มูลนิธิศาลเจ้าปู่-ย่า อุดรธานี) เป็นการแสดงออกทางความคิดในเชิงสัญลักษณ์ โดยความหมายทางวัฒนธรรมที่สื่อออกมาจะผูกพัน กับเหตุการณ์ ผู้สื่อความหมาย ภาวะแวดล้อม และอำนาจซ่อนแฝงอยู่ในสังคมที่รอการตีความในระดับลึก ซึ่ง สัญลักษณ์เหล่านี้ได้ถูกนำเสนอผ่านภาพประติมากรรมนูนสูงที่ได้สะท้อนวิถีคิด ระบบความเชื่อทางประเพณีและ วัฒนธรรมของคนจีน โดยมีบทบาทในการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมในด้านภาษา การแต่งกาย และการมีความ กตัญญูต่อบิดามารดาและผู้มีพระคุณ

คำสำคัญ : การสื่อความหมายทางวัฒนธรรม, ภาพประติมากรรมนูนสูง, ศูนย์วัฒนธรรมไทย-จีน

บทนำ

ในสังคมไทยประกอบด้วยผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ หลากศาสนา มาอยู่ร่วมกัน ซึ่งการอยู่ร่วมกันระหว่างชาวไทยกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ นั้นถือได้ว่ามีความผสมผสาน กลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทย ชนชาวจีนซึ่งนับว่ามีเป็นจำนวนมากที่สุด เป็นกลุ่มหนึ่งที่สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมใหม่ จนทำให้ลูกหลานในยุคปัจจุบันไม่แตกต่างจากชาวไทยที่สืบเชื้อสายมาแต่บรรพบุรุษ การผสมกลมกลืนทำให้พวกเขาเหล่านั้นกลายเป็นคนไทยในที่สุด ความรู้สึกแปลกแยกทางสังคม ความขัดแย้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตจึงมีอยู่น้อย หรือแทบจะไม่มีปรากฏเลย อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางความประสานสอดคล้องของวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนสองชาติพันธุ์ ก็ปรากฏความแตกต่างของวัฒนธรรมย่อย ที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์จีนซึ่งแสดงออกมาในด้านต่างๆ อย่างชัดเจน ทั้งด้านการดำเนินชีวิต ภายในครอบครัว การใช้ภาษา การปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ความคิด ความเชื่อที่มีต่อเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และศิลปวัฒนธรรม

จากการที่ชาวจีนผู้ซึ่งอพยพไปอยู่ในดินแดนต่างๆ สามารถรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเองเอาไว้ได้อย่างต่อเนื่องจวบจนปัจจุบัน ถึงแม้บางแห่งจะลดความเข้มงวดไปบ้าง ทำให้คนจีนได้ชื่อว่าเป็นชนชาติที่ยึดมั่นในประเพณีวัฒนธรรมของตนเองเหนียวแน่นที่สุดในโลกชาติหนึ่ง และสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมประการหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์จีนที่ปรากฏในทุกสังคม ได้แก่ ศาลเจ้า

ศาลเจ้าเป็นศาสนสถานที่มีความสำคัญ เป็นเอกลักษณ์อยู่ควบคู่กับชาวจีนตลอดมานับตั้งแต่ยุคเริ่มแรกของการตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา การเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยในยุคแรก นอกเหนือจากการหลีกเลี่ยงภัยธรรมชาติ ความยากจนแร้นแค้น ความยุ่งยากวุ่นวายทางการเมือง ด้วยอุดมการณ์ ด้วยความอุตสาหะมุ่งมั่นในการทำมาหากินเพื่อให้มีชีวิตที่ดีขึ้น การมาของชาวจีนชาวจีนยังนำเอาความคิด ความเชื่อ ความศรัทธาในเรื่องเกี่ยวกับเทพเจ้า วิญญาณ ศาสนาติดตัวมาซึ่งสังคมใหม่ เป็นสาเหตุทำให้พบศาลเจ้าซึ่งเป็นศาสนสถานที่ชาวจีนใช้ในการประกอบพิธีกรรม เป็นที่กราบไหว้เทพเจ้าตามคติความเชื่ออยู่ทั่วไป ในชุมชนชาวจีน ดังจะพบจากคำกล่าวซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่ามีชุมชนชาวจีนที่ใดมักปรากฏศาลเจ้าที่นั่น และจากการที่ชาวจีนมีการอพยพเข้ามาอยู่ในสังคมไทยมากขึ้น ทำให้พบศาลเจ้าถูกสร้างขึ้นกระจุกกระจายอยู่ทั่วไปทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัดอย่างแพร่หลาย โดยมีการก่อสร้างเพื่อใช้เป็นประดิษฐานของเทพเจ้า รวมทั้งใช้ประโยชน์เพื่อการอย่างอื่น ดังจะพบจากการที่สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาถึงย่านที่อยู่ของชาวจีนที่ปะปนกับชาวไทยสมัยนั้นว่า “ ย่านที่อยู่อาศัยของชาวจีน ตามสองข้างทางเดินมีศาลเจ้าร้านเจ๊ก ช่างไม้ ต่อตู้ ต่อรถ ฯลฯ ” (พรพรรณ จันทโรนันท์ อ่างในทำเนียบศาลเจ้า, ม.ป.ป.: 9)

จากคำกล่าวดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าศาลเจ้าจีนมีการสร้างกันอย่างแพร่หลาย เปิดเผย และมีจำนวนมากจนสามารถเห็นได้ตามทางเดิน หรือแหล่งที่มีชาวจีนอาศัยอยู่ตลอดเส้นทาง บทบาทและความสำคัญของศาลเจ้าต่อชาวจีน หรือชาวไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบันปรากฏในด้านต่างๆ อาทิ เป็นที่พึ่งทางใจ เป็นสถานที่สืบสานความเชื่อ และขนบธรรมเนียมแต่โบราณ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในเทศกาลต่างๆ เป็นศาลประจำตระกูล เพื่อแก้บน เพื่อการค้า หรือเพื่อแสดงถึงความศรัทธาในเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์นอกจากนั้นศาลเจ้าบางแห่งยังถูกสร้างเพื่อใช้เป็นโรงเรียน สถานพยาบาลรวมอยู่ด้วย

ในจังหวัดอุดรธานีมีศาลเจ้าที่สำคัญที่อยู่คู่บ้านคูเมืองและคู่กับคนจีนคือ ศาลเจ้าปู่-ย่า โดยศาลเจ้าปู่-ย่า อุดรธานี ถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เพราะถือว่าเป็นจุดศูนย์รวมน้ำใจทั้งของชาวพื้นเมืองเดิมและชาวจีน นอกจากนั้นยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองแห่งหนึ่ง เพราะนอกจากที่จะเป็นเคารพนับถือของชาวเมือง อุดรธานีชื่อเสียงของศาลเจ้าปู่-เจ้าย่าอุดรธานียังมีระบือไปจนถึงชาวจีนในต่างประเทศ ทุกปีจะมีชาวจีนที่อาศัยอยู่ในต่างประเทศจะเดินทางมากราบไหว้ขอพรศาลเจ้าปู่-เจ้าย่าเพิ่มขึ้นทุกปี โดยในบริเวณศาลเจ้าปู่-เจ้าย่าอุดรธานี นั้น จะมีศาลต่างๆ อยู่ในบริเวณเดียวกันจำนวน 6 ศาล คือ ศาลเทพยดาฟ้าดิน หรือที่ตีแป่ม้อ ศาลเจ้าปู่-ย่า ซึ่งเป็นศาลประธานตั้งอยู่ตรงกลาง ศาลเจ้าพ่อหนองบัว ศาลเจ้าที่หรือ ตีจู้เอี้ย พระสังกัจจายน์ และแงง่วนส่วยหรือ เทพแห่งปราชญ์ ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของนักเรียนและนักศึกษา

ประวัติความเป็นมาของศาลเจ้าปู่-ย่า ยังไม่สามารถสรุปอย่างชัดเจน เพียงแต่อาศัยการบอกเล่าของกลุ่มพ่อค้าชาวจีนรุ่นเก่าที่เล่าสืบมาว่า ประมาณปี พ.ศ. 2488 กลุ่มพ่อค้าชาวจีนในจังหวัดอุดรธานี ได้อัญเชิญผงธูปที่เรียกกันว่า “ ผงมงคล ” หรือ “ ผงอิทธิเจ ” แห่งองค์เทพเจ้าปู่จากไต้หวันมาใหญ่ทางทิศตะวันตกของจังหวัด อุดรธานีอันได้แก่เส้นทางที่มุ่งไปสู่อำเภอหนองบัวลำภู (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของจังหวัดหนองบัวลำภู) ซึ่งมีสถานภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยขุนเขา หนองน้ำ และต้นไม้ใหญ่นานาชนิด เป็นลักษณะพื้นที่ที่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่ตามตำราโหราศาสตร์จีน จึงได้อัญเชิญมาประทับที่ศาลไม้เล็กๆ ไต้ต้นไม้ใหญ่ริมฝั่งหนองบัว ต่อมาหลังจากที่ได้มีการบูรณะสร้างศาลขึ้นมาใหม่ได้มีพ่อค้าชาวจีนที่ศรัทธาถวายเป็นปูชนียวัตถุ องค์เจ้าปู่-เจ้าย่า ให้ถือได้ว่าศาลเจ้าแห่งนี้ เป็นศาลเจ้าเพียงแห่งเดียวที่มีทั้งเจ้าปู่-เจ้าย่า สถิตอยู่ด้วยกัน

ในบริเวณใกล้เคียงได้มีศูนย์วัฒนธรรมไทยจีนอุดรธานี ซึ่งได้ก่อสร้างขึ้นจากดำริของคณะกรรมการมูลนิธิ ศาลเจ้าปู่ย่าอุดรธานี และตั้งอยู่บริเวณเดียวกันกับศาลเจ้าปู่ย่า เทพเจ้าแห่งความเมตตาได้รับกล่าวขานถึงความศักดิ์สิทธิ์แผ่ความเมตตาแก่คนยากไร้ ผู้ใดมีทุกข์โศกมักจะไปจุดธูปขอให้ความทุกข์ที่มีอยู่สลายไปหรือไปบนบานศาลกล่าวขอให้การค้าเจริญรุ่งเรืองและมักจะไ้บารมีจาก เทพเจ้าปู่ย่าดลบันดาลให้สมหวังในสิ่งที่ขอ โดยศูนย์วัฒนธรรมไทย-จีน อุดรธานี ได้ทำพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2552 และ ทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2556 โดยมีร้อยเอกหญิง ดร.พระเจ้า หลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ทรงเสด็จเป็นองค์ประธานทั้ง 2 ครั้ง และด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณนี้ ทางมูลนิธิศาลเจ้าปู่-ย่า อุดรธานี จึงได้สร้างอาคารเฉลิมพระเกียรติพระองค์ขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนพระองค์และพระราชกรณียกิจในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งอัยการ ศาลจังหวัดอุดรธานี นอกจากนี้แล้วยังมีแนวคิดในการจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับชนชาติจีนในระดับ จัดแสดงเรื่องราวประวัติความเป็นมาของขงจื้อ มหาปราชญ์ผู้สอนเรื่องคุณธรรม ความกตัญญู รวมทั้งศาสตร์การปกครอง

ในบริเวณศูนย์วัฒนธรรมไทยจีนได้มีประติมากรรมนูนสูงซึ่งมีเรื่องราวเกี่ยวกับ คุณธรรม 1,000 ปี 24 ยอด กตัญญูจีน ที่เป็นตำนานสุดยอดแห่งความกตัญญูแห่งแผ่นดินจีน ในการดำเนินการจัดสร้างศูนย์วัฒนธรรมนั้น คณะกรรมการศาลปู่-ย่า สมัยที่ 58 ได้ริเริ่มระดมทุนจัดซื้อที่ดิน 3 ไร่ ใช้เวลาก่อสร้างเป็นเวลาเกือบ 5 ปี ทั้งนี้เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2552 พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จไปทรงเป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์ และดำเนินการจนแล้วเสร็จสมบูรณ์ใช้งบประมาณ 75 ล้านบาทภายในศูนย์วัฒนธรรมไทย-จีน อุดรธานี ประกอบด้วยอาคารพิพิธภัณฑ์ บอกเล่าเรื่องราวของชาวจีนที่อพยพมาอยู่ที่จังหวัดอุดรธานี เมื่อกว่า 120 ปีที่ผ่านมา ผลงานของคณะกรรมการศาลเจ้าปู่ย่าจากอดีตถึงปัจจุบัน ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรม มีการจำลองประเพณีการไหว้ของชาวจีน ประวัตินิพนธ์ขงจื้อ ห้องฉายภาพยนตร์ 3 มิติ ห้องประชุม ห้องออดิโอเทียตอร์ ศูนย์การเรียนรู้ อาคารพิพิธภัณฑ์ คุณธรรม อาคารการเรียนรู้ อาคารหอประชุมปรีชา ชัยรัตน์ และอาคารสำนักงาน โรงทานและร้านค้า

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมที่ปรากฏผ่านภาพ ประติมากรรมนูนสูง ผ่านเรื่องราวของ 24 ยอดกตัญญู ภายในศูนย์วัฒนธรรมไทย-จีน อุตรธานี เพื่อต้องการที่จะ ค้นหาความหมายทางวัฒนธรรมที่ถูกนำเสนอผ่านภาพประติมากรรมนูนสูงทั้ง 24 ภาพ โดยความหมายทาง วัฒนธรรมที่สื่อออกมาจะผูกพันกับเหตุการณ์ ผู้สื่อความหมาย ภาวะแวดล้อม และอำนาจซ่อนแฝงอยู่ในสังคมที่รอ การตีความในระดับลึก ซึ่งสัญลักษณ์เหล่านี้ได้ถูกนำเสนอผ่านภาพประติมากรรมนูนสูงที่ได้สะท้อนวิถีคิด ระบบ ความเชื่อทางประเพณีและวัฒนธรรมของคนจีน โดยมีบทบาทในการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมในด้านภาษา การแต่งกาย อาหาร การมีคุณธรรมจริยธรรมในเรื่องของความกตัญญูต่อที่ถือเป็นคุณสมบัติเด่นของคนจีนอีกด้วย

จุดมุ่งหมายในการศึกษา

เพื่อศึกษาการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมบนภาพประติมากรรมนูนสูง ศูนย์วัฒนธรรมไทย-จีน อุตรธานี (มูลนิธิศาลเจ้าปู่-ย่า)

ขอบเขตในการศึกษา

ภาพประติมากรรมนูนสูง ศูนย์วัฒนธรรมไทย-จีน อุตรธานี(มูลนิธิศาลเจ้าปู่-ย่า)จำนวน 24 ภาพ

แนวคิดที่ใช้ศึกษา

แนวคิดเรื่องการสื่อความหมายทางวัฒนธรรม

การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมตามแนวคิดของ Clifford Geertz (1973: 90) ซึ่ง Geertz เสนอว่า การ ที่เรารู้จักและเข้าใจวัฒนธรรมได้ก็ด้วยการตีความหมาย แปลหรือดึงเอาความหมายที่ซ่อนอยู่ในสัญลักษณ์ที่คนได้ สร้างออกมาเพื่อที่จะใช้ในการสื่อสาร สร้างความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่มีต่อชีวิต สำหรับ Geertz นั้น สัญลักษณ์คือการกระทำ เหตุการณ์ คุณลักษณะ และความสัมพันธ์ที่ใช้เป็นสื่อแทนแนวความคิด (concept) แนวความคิดนั้นคือ ความหมายของสัญลักษณ์ซึ่งเป็นรูปแบบความคิดที่สัมผัสได้ เป็นการแสดงออกที่เป็นรูปธรรม ของความคิด ทักษะ การพิจารณาตัดสินใจ ความปรารถนาหรือความเชื่อ Geertz ให้แนวคิดว่าการกระทำทาง วัฒนธรรม ซึ่งเป็นการสร้างความเข้าใจและการใช้รูปแบบสัญลักษณ์ถือเป็นกิจกรรมทางสังคม ดังนั้นความหมาย ของสัญลักษณ์จึงมีความเป็นสาธารณะ การที่คนในกลุ่มใช้สัญลักษณ์ใดในการสื่อสารระหว่างกัน ความหมายของ สัญลักษณ์เหล่านั้นก็ต้องเป็นที่รู้จักกันในกลุ่มคนเหล่านั้น

นอกจากนี้ Clifford Geertz (1973: 3-30) ยังเห็นว่าแบบแผนของวัฒนธรรมหรือชุดของสัญลักษณ์เป็นตัว แบบ ซึ่งมี 2 ประเภท คือ “ตัวแบบของ” (model of) และ “ตัวแบบสำหรับ” (model for) ประเภทแรกเป็นการ สร้างโครงสร้างของสัญลักษณ์ขึ้นมาเลียนแบบสิ่งที่ไม่ใช่สัญลักษณ์ ประเภทที่สองเป็นการจัดระบบที่ไม่ใช่สัญลักษณ์ เป็นตัวแบบที่ใช้วางแนวทางสร้างความสัมพันธ์ทางกายภาพหรือสังคม สรุปว่าเป็นตัวแบบสำหรับสิ่งที่เป็นจริง (model for reality) แบบแผนวัฒนธรรมมีลักษณะเป็นสองด้าน คือ ให้ความหมายแก่สิ่งที่เป็นจริงทางสังคมและ กายภาพ โดยปรับปรุงร่างของตัวแบบให้เหมือนสิ่งที่เป็นจริง และปรับปรุงร่างของสิ่งที่เป็นจริงให้เหมือนตัวแบบ การ มีสองมิติเป็นสิ่งที่แยกสัญลักษณ์แท้จริงออกจากสิ่งที่ไม่ให้ความหมายอย่างอื่น ๆ ตัวแบบของ (model for) จึงจำกัด อยู่เฉพาะมนุษย์เท่านั้น

Geertz มีความคิดเห็นว่าการมองความสามารถในการมองเห็นแล้ว การกำหนด จดจำว่ากระบวนการ กิจกรรม ความสัมพันธ์ และสิ่งอื่นๆ มีโครงสร้างที่สอดคล้องกัน จนกระทั่งสร้างเป็นรูปแบบจำลอง คือ สัญลักษณ์ ได้นั้นเป็นแก่นแกนของความคิดมนุษย์ การวิเคราะห์ ตีความหมายของสัญลักษณ์ Geertz ถือว่าคำพูดและการกระทำของคนในสังคมเป็นสัญลักษณ์ที่คนสร้างขึ้นเพื่อการสื่อสาร วัฒนธรรมคือโครงสร้างความหมายของสัญลักษณ์ ความหมายมีซ่อนอยู่ในสัญลักษณ์ การศึกษาวิเคราะห์วัฒนธรรมผู้ศึกษาจะต้องสร้างความคุ้นเคยและเข้าใจในโลกจินตนาการของชาวพื้นเมืองเจ้าของวัฒนธรรม นอกจากนั้นแล้ววัฒนธรรมยังมีความสัมพันธ์กับอำนาจ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่ซ่อนแฝงอยู่ในสังคม

การวิเคราะห์วัฒนธรรมจากสัญลักษณ์ทางศาสนา Geertz กล่าวว่า สัญลักษณ์ทางศาสนาได้สร้างอารมณ์ และเหตุจูงใจมนุษย์ ตัวสัญลักษณ์เป็นการจำลองของสิ่งที่เป็นจริง (symbol of) และทำให้เกิดความเป็นจริง (symbol for) สัญลักษณ์ทำให้เกิดความเป็นจริงตามตัวแบบได้โดยการทำให้ผู้เลื่อมใสเชื่อถือ มีความโน้มเอียงที่จะประพฤติปฏิบัติตามแนวทางใดแนวทางหนึ่ง “ลักษณะของจิตใจหรือพลังทางจิต” กิจกรรมทางศาสนาทำให้เกิดความโน้มเอียงได้สองอย่างแตกต่างกันคือ แรงจูงใจและความรู้สึก ความแตกต่างที่สำคัญ คือ การจะรู้ความหมายของแรงจูงใจก็ด้วยการมองไปที่เป้าหมายอันเป็นผลที่เกิดจากแรงจูงใจ แต่การจะรู้ความหมายของอารมณ์ได้ก็ด้วยการมองไปที่ภาวะหรือสภาพที่ทำให้เกิดอารมณ์นั้นๆ ขึ้น มนุษย์จะแปลความหมายของแรงจูงใจโดยการบรรยายถึงผลที่ทำให้เกิดขึ้นแต่แปลความหมายของอารมณ์โดยการบรรยายถึงที่มาของอารมณ์ มนุษย์ต้องอาศัยการเรียนรู้แนวทาง วิธีการที่จะทำอะไรต่างๆ และแนวทางวิธีการเหล่านั้นก็แฝงอยู่ในรูปของสัญลักษณ์ สิ่งที่มีมนุษย์ไม่สามารถทนได้คือ ความรู้สึกว่าตนสูญเสียความสามารถที่สร้าง ยึดถือไว้ และใช้สัญลักษณ์ เพราะถ้าหากสิ่งนั้นเกิดขึ้นมนุษย์ ก็จะเป็นสิ่งมีชีวิตที่ช่วยตนเองไม่ได้ถ้าปราศจากแบบแผนทางวัฒนธรรม มนุษย์ต้องพึ่งสัญลักษณ์และระบบสัญลักษณ์ในการนำพาชีวิตให้อยู่รอด

การสื่อความหมายนอกจากจะประกอบด้วยสัญลักษณ์แล้ว ยังประกอบด้วยตัวบุคคลผู้สื่อความหมาย ผู้ฟัง และเนื้อหาสาระอันเป็นข้อมูลที่ผู้สื่อต้องการสื่อความหมาย กระบวนการสื่อความหมาย จากองค์ประกอบของการสื่อความหมายซึ่งประกอบด้วยผู้ส่งข่าวสาร ข่าวสาร ช่องทางการสื่อความหมายและผู้รับสาร แชรรม (Wilber Schram) ได้กล่าวถึงกระบวนการของการสื่อความหมายว่าจะต้องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อให้การสื่อความหมาย ประสบผล (อรพันธ์ ประสิทธิรัตน์, 2527 : 124) ดังนี้

ผู้ส่งสารจะเป็นผู้ที่มีความต้องการที่จะส่งข่าวสารไปยังผู้รับหรือจุดหมายปลายทาง ในการส่งสารนั้นจำเป็นต้องปรับข่าวสารในความคิดของตนออกมาในรูปของภาษาหรือสัญญาณ (Signal) ลักษณะของสัญญาณจะเป็นการผสมผสานระหว่างเนื้อหาหรือเรื่องราวที่ต้องการส่งกับสื่อและช่องทาง

เพื่อที่จะให้ผู้รับได้เข้าใจความรู้สึกนึกคิดของตน ในการปรับความคิดให้เป็นภาษาหรือสัญญาณนี้ ผู้ส่งสารจะต้องใช้วิธีเข้ารหัสสัญญาณ (Encode) และส่งสัญญาณไปสู่ผู้รับสาร การที่ผู้รับสารจะเข้าใจความคิดของผู้ส่งสารได้จำเป็นต้องผ่านการถอดรหัสสัญญาณ (Decode) อย่างถูกต้องเสียก่อนจึงจะรับรู้ความคิดของผู้ส่งสารได้ ตัวอย่างเช่น บรรณารักษ์ห้องสมุดไม่ต้องการให้ผู้อ่านหนังสือสุบบุหรืในห้องสมุด ความต้องการที่จะไม่ให้คนสุบบุหรืนั้นคือข่าวสาร บรรณารักษ์ (ผู้ส่งสาร) จำเป็นต้องหาวิธีสื่อสารไปยังผู้อื่นด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยการเข้ารหัสสัญญาณ เช่น การติดป้ายห้ามสุบบุหรืหรือการไปบอกด้วยวาจาโดยตรง เป็นต้น วิธีการต่าง ๆ ที่บรรณารักษ์ติดต่อกับผู้สุบบุหรืก็คือสัญญาณ และเมื่อผู้สุบบุหรืหรือผู้รับสารได้รับสัญญาณก็ต้องทำการถอดรหัสสัญญาณว่าสัญญาณนั้นผู้ส่งต้องการอะไร ถ้าสามารถรับรู้ถึงความคิดหรือความต้องการของผู้ส่งสารได้ก็ถือว่ากระบวนการสื่อความหมายครั้งนี้ประสบผลสมบูรณ์

จากกระบวนการสื่อความหมายที่กล่าวมา พบว่าถ้าผู้ส่งสารและผู้รับสารมีขอบข่ายของประสบการณ์ร่วมกัน (Field of Experience) ก็จะทำให้ความเข้าใจในสัญญาณใกล้เคียงกัน แต่ถ้าทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารไม่มีขอบข่ายประสบการณ์ร่วมกัน ความเข้าใจในสัญญาณอาจไม่ตรงกันได้ การสื่อความหมายโดยทั่วไปของมนุษย์นั้นจะเกิดขึ้นจากการได้รับสิ่งเร้า และเมื่อต้องการตอบสนองต่อสิ่งเร้าไปยังบุคคลอื่น ๆ ก็จะดำเนินการถอดรหัสสัญญาณจากสัญญาณหรือสิ่งเร้าโดยกระบวนการแปลความ (Interpreter) และเมื่อต้องการสื่อความหมายย้อนกลับก็จะทำการเข้ารหัสสัญญาณเพื่อเป็นการตอบสนองสิ่งเร้า (Response) การสื่อความหมายของมนุษย์จึงมักเป็นการสื่อความหมาย 2 ทาง ในการติดต่อสื่อความหมายระบบ 2 ทางนั้น บุคคลจะมีสถานภาพของผู้ส่งสารและผู้รับสารในขณะเดียวกัน และเรียกลักษณะข่าวสารที่ย้อนกลับนี้ว่า ข้อมูลย้อนกลับ

แนวคิดเรื่องการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism)

แนวคิดนี้เริ่มด้วยความคิดเรื่องการกระทำระหว่างกัน (Interactionism) และสัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งเป็นหัวใจแล้วจึงขยายวงออกไปถึงมนุษย์แต่ละคนให้ความสำคัญต่อมนุษย์แต่ละคน การกระทำระหว่างกันทางสังคมและการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ การกระทำระหว่างกันทางสังคม (Social Interaction) หมายถึงการกระทำของบุคคลที่มีผลอย่างหนึ่งต่อความคิดหรือการกระทำของบุคคลอีกคนหนึ่งไม่ว่าการกระทำนั้นจะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เช่น การโฆษณาสินค้าในโทรทัศน์ ดังนั้นการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism)

นักสังคมวิทยายังได้แบ่งแยกการกระทำระหว่างกันทางสัญลักษณ์ ออกจากการกระทำระหว่างกันทางพฤติกรรม (Behavioral Interactionism) โดยการกระทำระหว่างกันทางสัญลักษณ์มีการถ่ายทอดความคิดด้วยส่วนการกระทำระหว่างกันทางพฤติกรรมไม่มีการถ่ายทอดความคิด การเข้าใจกันระหว่างคู่สัมพันธ์จะอาศัยพฤติกรรมที่แสดง (Overt Behaviors) เท่านั้น การกระทำระหว่างกันทางพฤติกรรมเป็นการกระทำระหว่างกันของสัตว์โลกโดยทั่วไป ในขณะที่การกระทำระหว่างกันทางสัญลักษณ์ เป็นของมนุษย์แต่สำหรับมนุษย์จะใช้การกระทำระหว่างกันทั้งสองอย่างผสมกันในการเข้าใจกัน คือ อาศัยพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นสื่อในการรู้ความหมายของคู่สัมพันธ์ เนื่องจากการกระทำระหว่างกันทางสัญลักษณ์ต้องมีการสื่อความคิดกันเช่นนี้ จึงทำให้นักสังคมวิทยาใช้คำนี้กับคำว่า การสื่อสาร (Communications) แทนกันอยู่เสมอ ถือว่ามีความหมายเหมือนกัน ซึ่งบางทีก่อให้เกิดปัญหาได้เหมือนกัน เพราะความหมายของการกระทำระหว่างกันทางสัญลักษณ์ เช่น เมื่อใช้คำว่า การสื่อสารกับกรณีนี้แล้ว ปฏิบัติการล่วงกระเปาะผู้โดยสารรถเมล์หรือกรณีกองทหารบุกเข้าโจมตีศัตรู แทนที่จะใช้คำว่า การกระทำระหว่างกันทางสัญลักษณ์ ศัพท์ไทยสำหรับ Interactionism ที่ใช้นี้คือ คติการกระทำระหว่างกัน จะเข้าใจง่ายกว่า คำที่ปะทะสังสนธิ์นิยมหรือปฏิพนธ์นิยม หรือคำภาษาแขกอื่นๆซึ่งดูขลังนั้น แต่จะต้องมีความหรือแปลไทยเป็นไทยกันอีก จึงได้เลือกใช้คำไทยแทน โดยหวังว่า เมื่อใช้กันนานจะติดปากเอง

ผู้ถือคติการกระทำระหว่างกัน (Interactionist) มักมีคำถามต่อไปนึ้นำทาง ในการสร้างความคิดเชิงทฤษฎีซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำหรับนักการกระทำระหว่างกันทางสัญลักษณ์ หรือทฤษฎีการกระทำระหว่างกันทางสัญลักษณ์ คือ มนุษย์คิดว่า มนุษย์คนอื่นเป็นอย่างไร สร้างสรรค์สังคมขึ้นมาอย่างไร บำรุงรักษาสังคมไว้ได้อย่างไร หรือเปลี่ยนแปลงสังคมไปอย่างไร สังคมและบุคลิกภาพของบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคมทั้งหลายสะท้อนปรากฏการณ์ในสังคมชั้นเหนือผูกพันกัน แต่ขณะเดียวกันก็มีลักษณะของตนเองได้อย่างไรนั่นเอง

การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมผ่านการปกครองของจีน

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่าในภาพประติมากรรมนูนสูงทั้ง 24 ภาพ ปรากฏรัชสมัยการปกครองของจีน ทั้งหมด 7 รัชสมัย ประกอบด้วยสมัยราชวงศ์ซ่ง สมัยราชวงศ์โจว สมัยราชวงศ์ฮั่น สมัยราชวงศ์ฉิน สมัยราชวงศ์ถัง สมัยราชวงศ์ฉี และสมัยสามก๊ก โดยแต่ละยุคสมัยมีลักษณะเด่นที่แตกต่างกันไป (ชวลิต จุเจีย, ม.ป.ป.) เช่น

ราชวงศ์ซ่ง (宋朝 ค.ศ. 960 – 1279) ราชวงศ์ซ่งสถาปนาโดยจักรพรรดิซ่งไท่จู (宋太祖) ราชวงศ์ซ่งนี้สามารถแบ่งได้เป็น สองช่วงคือราชวงศ์ซ่งเหนือ (北宋 ค.ศ. 960 – 1127) กับซ่งใต้ (南宋 ค.ศ. 1127–1279) ยุคนี้มีบุคคลที่คนไทยรู้จักกันดีคือ เปาเจิ้ง (包拯) หรือเปาบุ้นจิ้นกับเย่วเฟย (岳飞) หรืออังกสูย ราชวงศ์ซ่งใต้ล่มสลายลงด้วยน้ำมือของกองทัพมองโกลแห่งราชวงศ์หยวน

ราชวงศ์โจว (周朝 1027–256 ปี ก่อน ค.ศ.) ราชวงศ์โจวเป็นราชวงศ์ที่ยาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์จีน จุดเริ่มต้นของระบอบศักดินาในประเทศจีนราชวงศ์นี้แบ่งได้เป็น 2 ช่วง คือ ราชวงศ์โจวตะวันตก (西周 1027 – 771 ปี ก่อน ค.ศ.) กับราชวงศ์โจวตะวันออก (东周 770 – 256 ปี ก่อน ค.ศ.) ยุคราชวงศ์โจวตะวันออกแบ่งย่อยได้เป็นสองยุค คือ ชุนชิว (春秋) และจ้านกั๋ว (战国) ซึ่งเป็นยุคแห่งการสู้รบแย่งชิงดินแดนกันของบรรดาจ้าว หรือเจ้าครองแคว้นทั้งหลาย และยุคนี้เป็นยุคต้นกำเนิดของปรัชญาสำคัญที่กลายเป็นเสาหลัก ทางความคิดของอารยธรรมจีนในกาลต่อมา นั่นคือ ปรัชญาขงจื้อ (儒家) กับ ปรัชญาเต๋า (道家)

ราชวงศ์ฮั่น (汉朝 202 ปี ก่อน ค.ศ. – ค.ศ.220) หลิวปัง (刘邦) สถาปนาราชวงศ์ฮั่นหลังจากราชวงศ์ฉินล่ม และได้สถาปนาตนเป็นจักรพรรดินามว่า ฮั่นเกาจู่ (汉高祖) ราชวงศ์ฮั่นแบ่งได้เป็นสองช่วงคือ ราชวงศ์ฮั่นตะวันตก (西汉 202 ปีก่อน ค.ศ. – ค.ศ. 8) กับราชวงศ์ฮั่นตะวันออก (东汉 ค.ศ. 25 – 220) เกิดยุคสามก๊ก (三国 ค.ศ. 220 – 265)

ราชวงศ์จิ้น (晋朝 ค.ศ. 265 – 420) สถาปนาขึ้นโดยจักรพรรดิจิ้นหวู่ตี้ (晋武帝) พิชิตสามก๊ก รวมแผ่นดินจีนเป็นหนึ่งเดียวได้ ราชวงศ์จิ้นแบ่งได้เป็นสองช่วง คือ จิ้นตะวันตก (西晋 ค.ศ. 265 - 316) กับจิ้นตะวันออก (东晋 ค.ศ. 317 - 420)

ราชวงศ์ถัง (唐朝 ค.ศ. 618 – 907) ราชวงศ์ถังสถาปนาขึ้นโดยจักรพรรดิถังเกาจู่ (唐高祖) มีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะในรัชสมัยของจักรพรรดิถังไท่จง (唐太宗) ถือเป็นยุคทองของประวัติศาสตร์จีน

ราชวงศ์ฉิน (秦朝 221 – 207 ปี ก่อน ค.ศ.) จินซีฮ่องเต้ (秦始皇帝) ได้สถาปนาราชวงศ์ฉิน (秦朝) สถาปนารัฐที่รวบรวมศูนย์อำนาจขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์จีน สถาปนาตำแหน่งผู้ปกครองสูงสุดที่เรียกว่า “ฮ่องเต้” หรือจักรพรรดิ (皇帝) เป็นครั้งแรกสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้กับประเทศในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้าน ภาษา การคมนาคม ระบบเงินตรา ระบบการชั่งตวงวัด รวมทั้งการสร้างกำแพงเมืองจีน (万里长)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าในแต่ละยุคสมัยก็จะมีมีความโดดเด่น มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไป มีเหตุการณ์และบุคคลสำคัญเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งจากเหตุการณ์ในแต่ละยุคสมัยดังกล่าวได้ถูกนำมาร้อยเรียงและสื่อความหมายทางวัฒนธรรมให้กับคนจีนในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคุณธรรม จริยธรรม การประกอบอาชีพ การภาษาและวัฒนธรรมอื่นๆ เป็นต้น ในหัวข้อต่อไปผู้เขียนจะได้กล่าวถึงการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมที่ปรากฏบนภาพประติมากรรมนูนสูงที่ปรากฏในยุคสมัยต่างๆ ในศูนย์วัฒนธรรมไทย-จีน อุทยานนี้ ต่อไป

การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมในด้านภาษา

ภาษามีความสำคัญต่อมนุษย์มาก เพราะนอกจากจะเป็นเครื่องมือในการสื่อสารแล้ว ยังเป็นเครื่องมือของการเรียนรู้และการพัฒนาความคิดของมนุษย์และเป็นเครื่องมือถ่ายทอดวัฒนธรรมและการประกอบอาชีพ ที่สำคัญภาษาช่วยเสริมสร้างความสามัคคีของคนในชาติอีกด้วยเพราะภาษาเป็นถ้อยคำที่ใช้ในการสื่อสารสร้างความเข้าใจกันในสังคม ภาษาจึงมีประโยชน์มากมาย ได้แก่ ภาษาช่วยธำรงสังคมภาษาแสดงความเป็นปัจเจกบุคคล ภาษาช่วยให้มนุษย์พัฒนา ภาษาช่วยกำหนดอนาคต ภาษาช่วยจรรโลงใจ

วัฒนธรรมของจีนมีลักษณะเฉพาะเป็นเอกลักษณ์ของตน การที่วัฒนธรรมของจีนจะสืบทอดลักษณะ และรายละเอียดทั้ง มวลจากอดีตมาถึงปัจจุบัน และจากปัจจุบันที่จะสืบทอดต่อไปในอนาคตได้นั้น ก็ด้วยอาศัยภาษาเป็นเครื่องมือทั้งโดยการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และการเล่าจดจำสืบทอดมาจึงมีคำกล่าวที่ว่า ภาษาเป็นหัวใจของวัฒนธรรม ถ้าปราศจากจากหัวใจคือภาษาเสียแล้ว วัฒนธรรมก็สืบทอดไม่ได้และต้องสูญหายไปโดยเร็วขณะที่ภาษาไทยทำหน้าที่สืบทอดวัฒนธรรมไทยนั้น ภาษาไทยยังมีความสำคัญอย่างยิ่งในแง่เป็นเครื่องสื่อความหมายทางวัฒนธรรมด้วย ในภาพประติมากรรมนูนสูงในศูนย์วัฒนธรรมไทย-จีน อุดรธานี ได้ปรากฏการสื่อความหมายทางด้านวัฒนธรรมในด้านภาษาโดยจะพบว่า ทุกภาพจะมีการเขียนคำบรรยายเป็นภาษาจีนเพื่ออธิบายเรื่องราวและสื่อความหมายใต้ภาพทุกภาพ

ภาพประกอบ 1 การเขียนบรรยายภาพเป็นภาษาจีน

ภาษาเป็นวัฒนธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิตมนุษย์แม้ว่าภาษาเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้แต่ภาษาก็เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมจำเป็นต้องอยู่ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์และติดต่อสื่อสาร มนุษย์จึงจำเป็นต้องใช้ภาษาเพื่อเป็นสื่อกลางในการสื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจต่อกัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในทุกสังคมของมนุษย์จะมีภาษาของตนเองอยู่ทั่วไปแม้ว่าในแต่ละภาษานั้นจะมีความแตกต่างกันก็ตาม คนจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยจึงใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารซึ่งแสดงออกถึงเอกลักษณ์ ความมีคุณค่า ความงามที่สะท้อนให้เห็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนจีนอย่างเด่นชัด สิ่งที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวที่แสดงถึงวัฒนธรรมทางภาษาที่ปรากฏในภาพประติมากรรมนูนสูงคือ เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นชาติจีนนั่นเอง

การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมในด้านการแต่งกาย

วัฒนธรรมเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของชาวจีนมีมาอย่างยาวนาน โดยชาวจีนได้รับอิทธิพลเครื่องแต่งกายจากชนกลุ่มน้อย เผ่าต่างๆ ในประเทศจีน รวมถึงวัฒนธรรมการแต่งกายเสื้อผ้าของชาวต่างชาติ ผสมผสานกันจนเป็นลักษณะพิเศษของการแต่งกายชาวจีนในยุคต่างๆ ซึ่งการแต่งกายของชาวจีนนั้นมีความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และมีการพัฒนาต่อไปอย่างไม่หยุดยั้งเนื่องจากชนกลุ่มน้อยเผ่าๆ ต่างในประเทศจีนมีอยู่ถึง 42 เปอร์เซ็นต์ของประชากรจีนทั้งหมด วัฒนธรรมการแต่งกายของชาวจีนจึงสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มวัฒนธรรมการแต่งกายแต่ละยุคสมัยของชาวจีนและกลุ่มการแต่งกายของชนกลุ่มน้อยต่างๆ ในประเทศจีน ซึ่งมีอยู่ถึง 50 กว่า ชนเผ่า ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้มักจะมีการแต่งกายที่มีลักษณะเอกลักษณ์และมักจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย จากการสำรวจและเก็บข้อมูลจะพบว่า ในประติมากรรมนูนสูงได้สะท้อนถึงวัฒนธรรมการแต่งกายของคนจีนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี เช่น ในสมัยช่ง (ค.ศ.960 - ค.ศ.1279) แบบเสื้อผ้ายังคงได้รับอิทธิพลตกทอดมาจากสมัยถัง แต่เนื่องจากสมัยนั้นแนวความคิดปรัชญา(ของสำนักขงจื้อ) เฟื่องฟู พฤติกรรมของผู้คนส่วนใหญ่คล้ายตามแนวคำสอนของท่านขงจื้อ มีรสนิยมชื่นชมในความเป็นธรรมชาติ ส่งผลให้แบบเสื้อผ้าของผู้คนในสมัยช่งไม่เน้นลวดลายสีฉูดฉาด เครื่องแต่งกายเสื้อผ้าของข้าราชการจะเป็นเสื้อคลุมยาว แขนเสื้อใหญ่ สวมหมวกประจำตำแหน่ง มีการแบ่งสีเสื้อผ้าเพื่อบ่งบอกยศตำแหน่ง ในส่วนของเสื้อผ้าสตรี เป็นลักษณะเสื้อคลุมตัวใหญ่และยาว ช่วงคอตรง ผ้าในส่วนรักแร้ทั้งสองข้างตัดแยกออกจากกัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “เสื้อกั๊กสมัยช่ง” แบบเสื้อผ้านี้ได้รับความนิยมในหมู่นางสนมในวังและสตรีทั่วไปในสมัยนั้น

ภาพประกอบ 2 การแต่งกายสมัยช่งหรือซ่ง

สมัยฮั่น (202 ปีก่อนคริสตกาล - ค.ศ. 8) เสื้อผ้าสมัยฮั่นจะประกอบด้วย เสื้อคลุมยาว เสื้อลำลองแบบสั้น เสื้อนวมสั้น กระโปรง(ผู้หญิง) และกางเกง (ผู้ชาย) ในยุคนี้นี้ผ้าที่มีลักษณะการถักทอได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ดังนั้นคนที่มีเงินในสมัยนั้นจะสวมใส่เสื้อผ้าที่ทำจากผ้าแพรต่วน ซึ่งมีความสวยงามมาก โดยทั่วไปผู้ชายจะสวมเสื้อสั้น กางเกงยาว และหากฐานะยากจน จะสวมเสื้อแขนสั้นที่ตัดเย็บด้วยผ้าหยาบ ในส่วนของผู้หญิงในสมัยฮั่นเสื้อผ้ามีตั้งแต่เป็นลักษณะเสื้อและกระโปรงต่อกัน (กิ๋เฟ่า) และแยกเสื้อกระโปรงเป็น 2 ชั้น กระโปรงจะมีลวดลายหลากหลายมาก กระโปรงที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในสมัยนั้น คือ “กระโปรงลายเทพสถิตย์ ” ระดับชั้นของข้าราชการในสมัยฮั่น จะมีหมวกและสายประดับยศเป็นสัญลักษณ์ในการแบ่งชั้นของขุนนาง ซึ่งสมัยนั้น ตำแหน่งอัครเสนาบดีเป็นขุนนางตำแหน่งสูงสุด

ภาพประกอบ 3 การแต่งกายสมัยฮั่น

จากตัวอย่างประติมากรรมนูนสูงที่ยกมาจะเห็นว่าได้มีการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมในเรื่องของการแต่งกายได้เป็นอย่างดี เพราะการแต่งกายเป็นเครื่องมือที่สะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ บอกระดับฐานะของบุคคล บ่งบอกถึงระดับชนชั้นในสังคมได้ เพราะฉะนั้นแล้วภาษาที่ปรากฏในภาพประติมากรรมนูนสูงในศุนย์วัฒนธรรมไทย-จีน อุดรธานี ได้สื่อถึงความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของคนจีน สื่อถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมการแต่งกายในแต่ละยุคสมัย สื่อถึงระดับชนชั้นต่างๆ ในสังคมของชาวจีนได้เป็นอย่างดี

การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมในด้านคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรม คือ สิ่งที่ทุกคนในชุมชนถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ถูกต้องและมีประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เป็นสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติทั้งทางกาย วาจา และทางใจ ส่วนจริยธรรม (ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2543) กล่าวว่า ความประพฤติอันดีงามที่ส่งผลให้เป็นผู้มีคุณลักษณะที่ถูกต้องเหมาะสม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี และส่งผลให้ตนเองและสังคมเจริญงอกงาม ในพระพุทธศาสนามีมงคลอยู่ข้อหนึ่ง เรียกว่า “ธรรมจริยา” แปลว่า การประพฤติกุศล 10 ได้แก่ เว้นจากการฆ่า การลัก การประพฤติผิดในกาม เว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดหยาบคาย พูดเพ้อเจ้อ เว้นจากโลภอยากได้ของผู้อื่น การปองร้ายผู้อื่น และความเห็นผิด เห็นได้ว่าจริยธรรมหรือศีลธรรมมีความหมายที่คล้ายคลึงกันหรือเกี่ยวกัน จะเรียกว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็ได้ โดยทั่วไปศีล หมายถึง การเว้นสิ่งที่ควรเว้น ธรรม หมายถึง การประพฤติสิ่งที่ควรประพฤติ การที่คนเรารู้จักเว้นสิ่งที่ควรเว้นและทำในสิ่งที่ควรทำได้นั้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติ การกระทำ และความคิดที่ถูกต้องเหมาะสม การทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ เว้นในสิ่งที่ควรเว้น กระทำในสิ่งที่ควรกระทำ ด้วยความฉลาดรอบคอบ รู้เหตุรู้ผล ถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคล กล่าวให้ชัดที่สุด คือ จริยธรรม เป็นอุดมการณ์ของมนุษย์ที่บ่งชี้แนวปฏิบัติว่า สิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำ (บัวริน วังศิริ, 2551)

ในประติมากรรมนูนสูงได้สื่อความหมายทางวัฒนธรรม ในเรื่องของการมีคุณธรรมจริยธรรมในเรื่องของการเป็นคนมีความกตัญญู ซึ่งจาก ความหมาย ความกตัญญู คือ การรู้สึกสำนึกในคุณด้วยการแสดงความเคารพ นับถือ เชื้อพียง และช่วยเหลือในกิจการงานต่าง ๆ การกระทำเช่นนี้ย่อมนำมาซึ่งความสุข ความเจริญ และเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตและหน้าที่การงาน ความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของคนดี การที่คนในชุมชนได้รับการปลูกฝังคุณลักษณะที่ดีในเรื่องของความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณถือเป็นเรื่องที่ดี เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคม การเลี้ยงดูของครอบครัว

เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยอบรมและส่งเสริมพฤติกรรมของคนในชุมชนให้มีคุณลักษณะของการเป็นคนมีความกตัญญู ความตระหนักรู้ในคุณของบุคคล สัตว์ และสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อตนเองทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ดังตัวอย่างเรื่อง ชิมอุจจาระบิดา ที่ตัวเอกที่ชื่อ เกิงเฉียนโหลว ได้แสดงความกตัญญูต่อบิดาโดยการชิมอุจจาระของบิดาเพื่อระบุว่าบิดาของเขาจะมีทางหายจากการป่วยหรือไม่ ซึ่งมีเนื้อหาโดยย่อดังนี้

...สมัยราชวงศ์ฉี เกิงเฉียนโหลวสอบเข้ารับราชการได้ที่อำเภอแห่งหนึ่ง เข้าทำงานได้ไม่ถึง 10 วัน จู่ ๆ ก็รู้สึกใจสั่นเหงื่อไหลโทรมกายโดยไร้สาเหตุ สันหรณใจว่าทางบ้านคงเกิดเหตุอะไรขึ้น จึงลาออกจากกลับบ้านเกิด เมื่อ ถึงบ้านก็พบว่าบิดาเพิ่งจะป่วยได้ 2 วัน หมอที่มารักษาบอกเขาว่า ถ้าอยากรู้ว่าอาการป่วยหนักหรือเบา เพียงแค่ชิมอุจจาระของคนไข้ก็จะทราบ หากอุจจาระมีรสขมก็รักษาไม่ยากแต่ถ้ามีรสหวานก็หมดหนทางรักษา เฉียนโหลวมิรอช้าเอาอุจจาระของบิดาขึ้นชิมทันที ปรากฏว่ามีรสหวานทำให้เขาทุกขใจมาก พอตกค่าเขาอธิษฐานต่อเทพเจ้าเบื้องบน ขอให้บิดาจงหายป่วยส่วนตนเองจะขอตายแทน ด้วยอานุภาพแห่งความกตัญญูของเขา ไม่ช้า บิดาก็หายเป็นปกติ...

ภาพประกอบ 4 ประติมากรรมนูนสูงเรื่อง ชิมอุจจาระบิดา

นอกจากจะสื่อถึงความกตัญญูต่อบิดามารดาแล้ว ภาพประติมากรรมนูนสูงยังได้สื่อถึงความกตัญญูของคนในครอบครัวด้วย เช่น เรื่อง น้ำนมไม่สูญเปล่า ที่กล่าวถึงน้ำใจของลูกสะใภ้ที่ให้แม่สามีกินนมตัวเอง ซึ่งมีเนื้อหาโดยย่อดังนี้

...สมัยราชวงศ์ถัง นางจิ่งซุนฮูหยินชรามากแล้ว ฟันร่วงหลุดหมดปากไม่สามารถขบเคี้ยวอาหารได้ นางถึงฮูหยินผู้เป็นบุตรสะใภ้ต้องสละน้ำนมของนางให้กินทุกวัน ก่อนให้น้ำนมแม่ฝัwnางจะอาบน้ำชำระร่างกายจนสะอาด แต่งตัวเรียบร้อยเข้าไปในห้องโถงเล็กเสื่อให้แม่ฝัwdูดกินน้ำนมจากเต้าของนาง

นางจิ่งซุนฮูหยินแม้จะไม่ได้กินข้าว แต่ได้กินน้ำนมทุกวันเวลาผ่านไปหลายปีนางก็แข็งแรงดี วันหนึ่งนางเกิดป่วยหนัก ได้เรียกบุตรหลานทุกคนมาพร้อมหน้าแล้วกล่าวว่า “อย่าไม่มีอะไรจะตอบแทนบุญคุณของลูกสะใภ้ขอเพียงให้ลูกสะใภ้ของลูกหลานทุกคน จงได้มีความกตัญญูต่อแม่ฝัwdังเช่นลูกสะใภ้ของย่าคนนี้อย่างที่พอใจแล้ว”...

ภาพประกอบ 5 ประติมากรรมนูนสูงเรื่อง น้ำนมน้ำไม่สูญเปล่า

บทสรุป

ภาพประติมากรรมนูนสูงในศูนย์วัฒนธรรมไทย-จีน อุตรธานี ได้สื่อความหมายทางวัฒนธรรมของคนจีนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะภาพที่ปรากฏได้บ่งบอกถึงความเป็นชาติที่มีอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ มีศิลปะและวัฒนธรรมที่หลากหลาย และที่สำคัญคือ เป็นชาติที่ผู้คนมีจิตใจดี มีคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะในด้านความกตัญญูสูง ส่งเหล่านี้ได้ถูกนำเสนอผ่านภาษาและสัญลักษณ์ที่ปรากฏผ่านภาพประติมากรรมนูนสูง จะเห็นได้ว่าสิ่งที่ปรากฏในภาพล้วนมีความหมายทั้งในแง่ของภาษาและวัฒนธรรม รวมทั้งการสื่อความหมายได้เป็นอย่างดี

บรรณานุกรม

ชวลิต จุเจีย. คำจีนสยามสะท้อนสัมพันธ์ไทยจีน. เอกสารประกอบการสอน, ม.ป.ป.

ตัวน ลี เซิง และบุญยั้ง ไร่สุขสิริ. ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย กรุงเทพมหานคร : สายส่งศึกษิตการพิมพ์. 2543.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม : การวิจัยและพัฒนาบุคคล. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2543.

บัวริน วัจศิริ. วรรณกรรมพื้นบ้านในชุมชนลาวหลวงพระบางกับบทบาทการสืบสานความเป็นลาว หลวงพระบางในบริบทสังคมไทย. ปริญญาโทอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดี และ วรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

เรือนแก้ว ภัทรานุประวัติ. ความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของศาลเจ้าจีนในจังหวัดสมุทรสงคราม. มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. 2551.

สำนักผังเมือง, กองนโยบายและแผนงาน. รายงานการศึกษา “ศาลเจ้าในกรุงเทพมหานคร.

กรุงเทพมหานคร : กองนโยบายและแผนงาน สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร. 2548.

Paintings along the Mekong: Geography and the Way of Life of the Community

Pisit Kobbun

*Department of Eastern Language and Literature, Faculty of Liberal Arts,
Ubon Ratchathani University, Thailand
E-mail: lovetatam@hotmail.com*

Abstract

This research article is intended to be an analytical study of the relationship between geography and the way of life of the community, which is a concept seen in paintings along the Mekong. From a study of paintings along the Mekong in 4 provinces, Ubon Ratchathani, Mukdahan, Nakhon Phanom and Nong Khai, it is found that Isan paintings as Buddhist art are evidence showing the way of life of the community along the Mekong in different aspects, namely, way of living, role and duty, relationship between members of society, community culture and ideology, which is in harmony with the geography of the community by the Mekong where the members need to depend mainly on the river for living and the functioning of society.

Keywords: Community Way of Life, Mekong River, Painting

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิศาสตร์กับวิถีชุมชน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ปรากฏผ่านจิตรกรรมริมแม่น้ำโขง โดยการศึกษาจากจิตรกรรมริมแม่น้ำโขง 4 จังหวัด ได้แก่ อุบลราชธานี มุกดาหาร นครพนม และหนองคาย ผลการศึกษาพบว่า จิตรกรรมอีสานในฐานะที่เป็นพุทธศิลป์ เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นวิถีชุมชนริมแม่น้ำโขงในด้านต่าง ๆ ได้แก่ แนวทางการดำเนินชีวิต บทบาทหน้าที่ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคม วัฒนธรรมและอุดมการณ์ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับภูมิศาสตร์ของชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขงที่ต้องพึ่งพาอาศัยแม่น้ำเป็นหลักในการดำรงชีวิตและสังคม